

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

ИНФЛЯЦИЯҒА ШОЛУ

Желтоқсан 2019

Алматы, Қазақстан

Инфляцияға шолу Ұлттық Банктің тоқсандық басылымы, онда инфляцияға әсер ететін негізгі макроэкономикалық факторлардың талдауы, сондай-ақ макроэкономикалық өлшемдердің қысқа мерзімді және орта мерзімді перспективадағы болжамы қамтылады.

Құжат Ұлттық Банктің ресми интернет-ресурсында қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде электрондық нұсқада жарияланады.

Макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамы **2019 жылғы 15 қарашадағы** жағдай бойынша статистикалық ақпарат негізінде дайындалды.

МАЗМҰНЫ

ҰЛТТЫҚ БАНК ТӨРАҒАСЫНЫҢ БАЗАЛЫҚ МӨЛШЕРЛЕМЕ ТУРАЛЫ МӘЛІМДЕМЕСІ	4
I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ АХУАЛДЫҢ ОРТА МЕРЗІМДІ КЕЗЕҢДЕГІ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ ЖӘНЕ БОЛЖАМ ТӘУЕКЕЛДЕРІ	7
1.1 Экономикалық дамудың базалық сценарий бойынша серпіні	7
1.2 Болжамның баламалы сценарийлері	9
1.3 Орта мерзімді перспективадағы тәуекелдер	10
II. БОЛЖАМНЫҢ СЫРТҚЫ АЛҒЫШАРТТАРЫ	12
2.1 Сыртқы экономикалық ахуал	12
2.2 Сыртқы инфляциялық серпін	13
2.3 Сыртқы сектордағы ақша-кредит талаптары	13
2.4 Тауар нарықтары	14
III. БАҒА БЕЛГІЛЕУ ЖӘНЕ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР	17
3.1. Инфляция	17
3.2 Инфляциялық күтулер	21
IV. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ	24
4.1. Ішкі сұраныс	24
4.2 Ішкі ұсыныс	25
4.3. Еңбек нарығы	29
4.4. Фискалдық саясат	31
V. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ	32
5.1. Ақша нарығы	32
5.2. Валюта нарығы	33
5.3. Депозит нарығы	34
5.4. Кредит нарығы	35
НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР ЖӘНЕ ҰҒЫМДАР	37
БОКСТАР	
1-бокс. Тұтынушылық көңіл-күй индексі	23
2-бокс. Қазақстанда өсімдік шаруашылығын дамыту	28
3-бокс. Ең төмен жалақының (ЕТЖ) өсуі жалдамалы қызметкерлердің орташа айлық жалақысының деңгейіне әсер	30

**ҚРҰБ Төрағасы Е.А. Досаевтың
Ұлттық Банктің базалық мөлшерлемесі туралы мәлімдемесі
2019 жылғы 9 желтоқсан, Алматы**

Бүгін Ұлттық Банк **базалық мөлшерлемені +/- 1 п.т.** пайыздық дәлізімен **9,25% деңгейінде** сақтауға шешім қабылдады.

Инфляция және инфляция серпінін айқындайтын негізгі макроэкономикалық көрсеткіштер бойынша ағымдағы жылдың соңына дейінгі және ортамерзімді кезеңге арналған «2019 жылғы қараша-желтоқсан» болжамдық раундының шеңберінде жасалған жаңартылған бағалаулар шешімнің негізі болды.

Қабылданған шешімнің себептеріне толығырақ тоқталып өтсем.

БІРІНШІ – жылдық инфляция алдыңғы бағалауларымыздан төмен қалыптасуда. Ағымдағы жылғы қарашаның қорытындысы бойынша оның деңгейі **5,4%** болды.

Азық-түлік тауарлары инфляцияға айтарлықтай үлес қосуын жалғастыруда. Жылдам өскен кезеңнен кейін олардың бағасының жылдық өсуі соңғы **12** айда қазанның деңгейінде тұрақтанып, **9,7%** болды.

Ет, нан-тоқаш өнімдері және жарма бағасының өсуі азық-түлік инфляциясының негізгі себебі болуын жалғастыруда, олар тиісінше **13,4%-ға** және **15,5%-ға** қымбаттады.

Ақылы қызметтер инфляциясы тарихи төмен деңгейде сақталуда, ағымдағы жылы қарашада жылдық өсу **0,6%-ды** құрады. Реттелетін қызметтер бағасы **6,6%-ға** төмендеді, ал реттелмейтін қызметтер **3,6%-ға** қымбаттады.

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының серпіні Ұлттық Банктің күтулерінен төмен қалыптасуда. Ағымдағы жылғы қарашаның қорытындысы бойынша азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының өсуі ағымдағы жылдың басындағы **6,4%-дан 4,8%-ға** дейін баяулады. Бұл ұзақ уақыт пайдаланатын бірқатар тауарлар бағасының едәуір баяу өсуімен, сондай-ақ ЖЖМ бағасының төмендеуімен байланысты.

Осыны ескере отырып жылдық инфляция болжамы төмендету жағына қарай қайта қаралды.

Ағымдағы жылдың қорытындысы бойынша инфляция жылдық көрсеткіш бойынша алдыңғы «тамыз-қыркүйек» болжамдық раундының қорытындысы бойынша жасалған **5,7-5,8%-дық** бағалаумен салыстырғанда **5,5-5,7%** болады. 2020 жылы ол одан әрі баяулайды деп күтіледі, жылдың соңында **5,0-5,5%** деңгейінде болады деп болжанады.

Жалпы алғанда инфляция 2019-2020 жылдарға белгіленген **4-6%-дық** нысаналы дәліз шегінде сақталатын болады.

ЕКІНШІ – халықтың инфляциялық күтулері аздап көтерілді.

Соңғы үш айда халықтың инфляциялық күтулерінің өсуі байқалады. Ағымдағы жылы қарашада инфляциялық күтулердің сандық бағасы **5,8%-ды** (тамызда – 5,3%) құрады.

Біз күтулердің өсуін, бірінші кезекте, азық-түлік тауарлары бағасының серпінімен байланыстырамыз. Тұтынушылық қоржынның дәл осы санаты бағасының жылдам өсуін атап өткен пікіртерімізге қатысқан респонденттердің үлесі артты.

Соған қарамастан, халық арасында жүргізілген пікіртерімнің деректері бойынша инфляцияның келесі **12** айда сақталуын немесе баяулауын күтетін респонденттер үлесі жартысынан асады – **54,7%** (қазанда – 56,4%).

ҮШІНШІ – тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге тұтынушылық сұраныстың өсуі негізгі проинфляциялық фактор болып қалуын жалғастыруда.

Нақты ақшалай кірістер қаңтар-қыркүйектің қорытындысы бойынша **6,4%-ға** өсті, бұған халыққа әлеуметтік қолдау көрсету жөніндегі бюджет саясатының шаралары ықпал етті. **Нақты жалақы** үшінші тоқсанда **12%-ға** ұлғайды, экономиканың барлық негізгі секторларында өсу байқалады.

Үй шаруашылықтарын тұтынуға **тұтынушылық кредиттеудің** жоғары қарқынмен - ағымдағы жылы қазанда **23,8%-ға** өсуі де қолдау көрсетуде.

Осының аясында қаңтар-қыркүйекте **тұтынушылық импорттың 7,4%-ға** дейін, әсіресе азық-түлікке жатпайтын тауарлардың **11,2%-ға** жылдамдағанын көріп отырмыз.

Біздің бағалауымызша, 2020 жылы аталған үрдістер жалғасады, соған байланысты тұтыну бағаларына проинфляциялық қысым сақталады.

ТӨРТІНШІ – іскерлік белсенділіктің өсуі байқалады.

Экономикалық белсенділік Ұлттық Банктің алдыңғы күтулерінен жоғары болып қалыптасуда, бұл ішкі сұраныстың тым өсуімен байланысты. Осыған байланысты Ұлттық Банк ІЖӨ өсуі бойынша болжамды ұлғаюы жағына қарай қайта қарады. 2019 жылы Қазақстанның нақты ІЖӨ өсуі бір тоқсан бұрын жасалған **3,8%** бағалаумен салыстырғанда **4,2%** болады деп бағаланады.

Экономиканың 2020 жылы өсуінің бағалауы да **3,8%-ға** дейін (алдыңғы баға – 3,5%) өсті. Тұтынушылық және инвестициялық сұраныс, сондай-ақ экспорттың өсуі экономиканың өсуінің негізгі факторлар болып қалуда.

Тұтынушылық сұраныстың өсуі жағымды фискалдық қарқынның сақталуымен және мемлекеттің әлеуметтік мақсаттарға шығысының ұлғаюымен байланысты болады. **Инвестициялық белсенділіктің өсуіне** инфрақұрылымдық жобаларды және мұнай-газ саласындағы жобаларды іске асыруды жалғастыру ықпал ететін болады. **Экспорттың өсуіне** мұнай және газ конденсатын өндіру көлемінің ұлғаюы қолдау көрсететін болады. ІЖӨ құрауыштарының сұраныс тарапынан өсуі **экономиканың барлық негізгі салаларындағы оң серпінмен** қатар жүретін болады.

Ішкі тұтынушылық және инвестициялық сұраныстың өсуі аясында импорттың ұлғаюы ІЖӨ-нің өсу қарқынына тежеуші ықпал ететін болады.

Көбіне іскерлік белсенділіктің өсуі факторларын ескере отырып барлық болжам жасалатын болашақтағы **шығарылым айырмасы** проинфляциялық қысым көрсете отырып, оң аймақта болады.

БЕСІНШІ – сыртқы сектор факторларының бейтарап әсері.

Мұнайдың ағымдағы жылғы әлемдік баға белгіленімінің базалық сценарийде салынған деңгейден (бір баррель үшін 60 АҚШ доллары) жоғары деңгейде сақталуы ішкі бағалар үшін дезинфляциялық фактор болып табылады. 11 айдың қорытындысы бойынша Brent маркалы **мұнайдың орташа бағасы** бір баррель үшін **64,1 АҚШ доллары** деңгейінде (2018 жылғы 11 айда – бір баррель үшін 72,9 АҚШ доллары) қалыптасты.

Болжам жасау кезеңінде энергия ресурстары әлемдік бағасының ішкі инфляциялық процестерге әсері шектеулі болады. Оның қалыптасуы 2020 жылы ағымдағы деңгейлерге жақын болады (бір баррель үшін 60-62 АҚШ доллары) деп болжанады. Мұнай бағасының өсуіне әлемдік экономиканың әлсіз дамуын күту кедергі келтіретін болады.

Сыртқы азық-түлік нарықтарындағы бағалар өсуде, ол ішкі бағаларға шектен тыс қысым көрсетуде. **ФАО азық-түлік бағаларының индексі** қарашада **9,5%-ға** ұлғайды, бұл ет, сүт өнімдері және өсімдік майы бағасының ұлғаюымен түсіндіріледі. 2020 жылы дәнді-дақылдар қорының қысқаруы аясында оларды тұтынудың ұлғаюы салдарынан олардың әлемдік бағасының өсуі жалғасады деп күтіледі.

Сауда әріптес елдердегі **монетарлық талаптар инфляциялық қысымның төмендеуі нәтижесінде жұмсаруда**. 2020 жылы Ресейдегі, Қытайдағы және ЕО-дағы инфляция Қазақстанда инфляция импортының тәуекелдерін төмендете отырып, өзінің нысаналы деңгейлерінен төмен қалыптасады.

* * *

Инфляция серпіні, ішкі экономикадағы және сыртқы нарықтардағы ахуалдың дамуы бойынша күтулер мен бағаларды ескере отырып, ағымдағы **ақша-кредит талаптарын әлсіз тежеуші ретінде болады деп** бағалаймыз.

Айтарлықтай қатаң ақша-кредит саясаты **алдын алу шараларын қабылдау** қажеттілігіне байланысты, **ол шаралар** төлем балансының ағымдағы шотының өсіп бара жатқан тапшылығының **инфляциялық және бағам күтулеріне ықпалын шектеуге мүмкіндік береді**. Біздің болжамымыз бойынша, ағымдағы шот 2019 жылы ІЖӨ-нің **2,2%-ы** деңгейіндегі тапшылықпен, ал 2020 жылы ІЖӨ-нің **3,1%-ы** деңгейінде қалыптасады (2018 жылы – ІЖӨ-нің 0,2%-ы). Ағымдағы шот тапшылығының өсуі теңгенің айырбастау бағамына және ауыстыру әсері арқылы ішкі бағалар мен инфляция деңгейіне қысым көрсетуде.

* * *

Базалық мөлшерлеме бойынша болашақтағы шешімдер ішкі және сыртқы тәуекелдер балансы ескеріле отырып қабылданатын болады, олар нақты инфляция деңгейін және оның нысаналы бағдарларға сәйкестігін айқындайтын болады. Сонымен бірге шешім қабылдау кезінде біз еліміздің төлем балансының нақты жағдайына көңіл аударамыз, 2019 жыл бойынша алдын ала деректерді келесі жылғы қаңтардың басында – ақпанның соңында аламыз.

Базалық мөлшерлеме бойынша келесі шешім 2020 жылғы 3 ақпанда Нұр-Сұлтан қаласының уақытымен сағат 15:00-де жарияланатын болады. Базалық мөлшерлеме бойынша шешімдердің келесі жылға арналған кестесі бүгін біздің ресми сайтымызда орналастырылды.

I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ АХУАЛДЫҢ ОРТА МЕРЗІМДІ КЕЗЕҢДЕГІ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ ЖӘНЕ БОЛЖАМ ТӘУЕКЕЛДЕРІ

1.1 Экономикалық дамудың базалық сценарий бойынша серпіні

Инфляцияның қысқа мерзімді болжамы азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының барынша ұстамды өсу серпіні, сондай-ақ сыртқы инфляциялық аяның төмендеуі нәтижесінде айтарлықтай төмендеу жағына қайта қаралды. Бұл ретте азық-түлік тауарлары және ақылы қызмет көрсету бағасының серпіні бойына бағалау өткен болжамдық раундпен салыстырғанда айтарлықтай өзгерістерге ұшыраған жоқ (1-график).

2019 жылдың басында байқалған азық-түлік тауарлары, оның ішінде ет және еттен жасалған өнімдер, нан-тоқаш өнімдері бағасының өсуі күтіледі, 2020 жылдың басында азық-түлік инфляциясына ықпал ететін болады.

2019 жылы астық қорларының қысқаруы аясында азық-түлік өнімдерінің және мал азығы дәнді дақылдарының төмендеуі ет өнімдері және нан өнімдері нарықтарында баға белгілеуге теріс қысым көрсетілетін болады. Бұдан басқа, өзге тауар нарықтарындағы бағаның өсуін жоққа шығармайды.

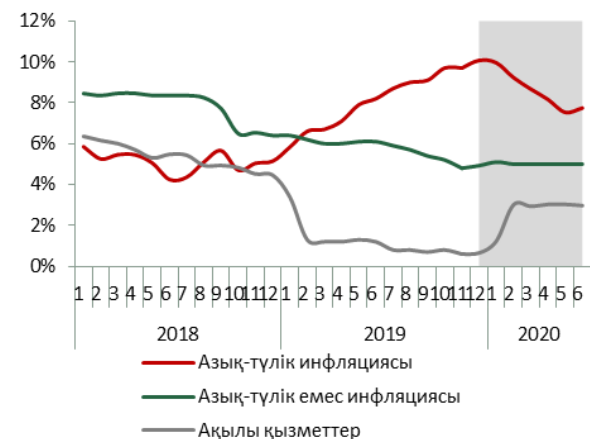
Азық-түлік тауарлары бағасының баяу өсуі 2020 жылғы екінші тоқсаннан бастап күтіледі.

Азық-түлікке жатпайтын инфляцияның жеделдеуіне байланысты алдындағы болжамдық раундтың алғы шарттары толық іске асырылған жоқ және тауарлардың осы санатында бағаның жылдық өсуінің баяулауы жалғасты. Қазақстанның негізгі сауда әріптесі – Ресейде инфляцияның төмендеуі күткендегіден барынша тез болғандығын атап өткен жөн. Басқа факторлардың арасында азық-түлікке жатпайтын инфляцияның қысқа мерзімді шектегі тұрақты серпініне Ресейдегі инфляцияның

одан әрі баяулай бойынша күтулерге және 2020 жылдың ішінде оның таргеттелетін деңгейден төмен орналасуы себепші болды.

2020 жылдың басынан бастап ақылы қызмет көрсету инфляциясының жеделдеуі күтіледі, бұл 2019 жылғы қаңтар-ақпанда байқалған, реттелетін қызметтер бағасының төмендеуінен оң әсердің аяқталуына байланысты болды. Бұдан басқа, 2020 жылдың басында реттелетін қызметтердің бағасы мен тарифтерінің жедел өсуіне энергия шығарушылардың және сол сияқты энергиямен жабдықтаушы компаниялардың электр энергиясының шекті тарифтерінің көтеруі ықпал ететін болады.

1 график. Инфляция құрауыштарының 2019-2020 жылдарға болжамы, ж/ж

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамдары

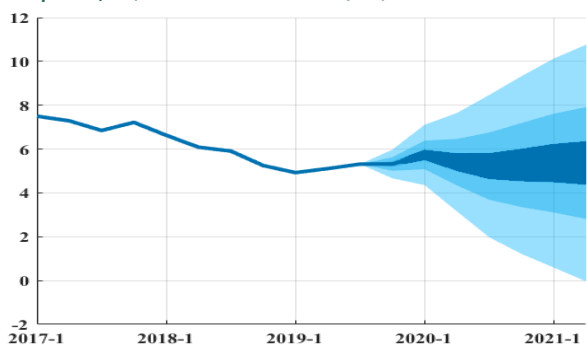
Орта мерзімді перспективада инфляция біртіндеп төмендей бастайды және 5,0-5,5% деңгейде тұрақтандырылады (2-график).

Инфляцияның баяулауына Ресейде, ЕО-да және Қытайда инфляцияның нысаналы деңгейден төмен болуы аясында қолайлы сыртқы инфляциялық, сондай-ақ фискалдық ынталандырудан болған әсерді төмендету аясында ішкі сұраныс тарапынан қысымның біртіндеп әлсіреуі себепші болды.

Сонымен қатар, БҰҰ-ның азық-түлік және ауылшаруашылығы ұйымы 2019-2020 жылдар арасында ауылшаруашылық маусымындағы болжамдарына сәйкес

әлемдік тұтынудың өндірістен күтулі артуы нәтижесінде өткен маусыммен салыстырғанда дәнді дақылдардың әлемдік қорлары 1,5%-ға қысқарады. Бұл Қазақстандағы азық-түлік инфляциясына көтеріңкі қысым көрсете отырып, астықтың әлемдік бағасының өсуіне ықпал ететін болады.

2 график. Тоқсанда орташа алынған инфляция, ж/ж, %

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамдары

2019 жылы Қазақстанның нақты ІЖӨ-нің өсуі 4,2% болды. 2020 жылы экономиканың өсуі 3,8%-ға бағаланды. Бұл ретте барлық болжамдық шекте шығарылымның айырмасы экономикадағы инфляциялық процестерге проинфляциялық қысым көрсете отырып, оң аймақта болады.

2019-2020 жылдардағы экономиканың өсу бойынша болжамдары ұлғаюы жағына қарай қайта қаралды. Болжамдарды қай қарау 2020 жылы оң фискалдық қарқынға және инфрақұрылымдық және инвестициялық жобаларды іске асырудың күтулі жалғасы нәтижесінде барынша жоғары өсу жағына қарай жалпы жинақтау болжамын қайта бағалауға байланысты.

Қысқа мерзімді болашақта өсудің негізгі драйвері халықтың нақты ақшалай кірістерінің өсуін және оң фискалдық қарқынмен қолданатын тұтынушылық сұраныс болып қалмақ. 2020 жылы бюджет қызметкерлері еңбекақысының күтулі өсуі, сондай-ақ әлеуметтік қолдауға және әлеуметтік көмекке бюджет шығыстарын ұлғайту аясында мемлекеттік саясаттың әлеуметтік бағыттылығын сақтау жоспарланады.

Мемлекеттік басқару органдарының тұтынуы мемлекеттік сектордың еңбекақы төлеу шығыстарының және жұмыстар мен қызметтерді сатып алу шығындарының өсу жағдайларында ІЖӨ-нің өсуіне оң үлес қосатын болады.

Экспорт мұнай және газ конденсатын өндірудің өсуі аясында қалыпты қарқынмен өсетін болады. 2020 жылы мұнай және газ конденсатын 91,5 млн. тонна мөлшерінде өндіру көлемі болжамдалды. Сонымен қатар ЕО және Қытай экономикаларының бәсеңдеуі аясында әлсіз сыртқы сұраныстың сақталуы болжамдалады.

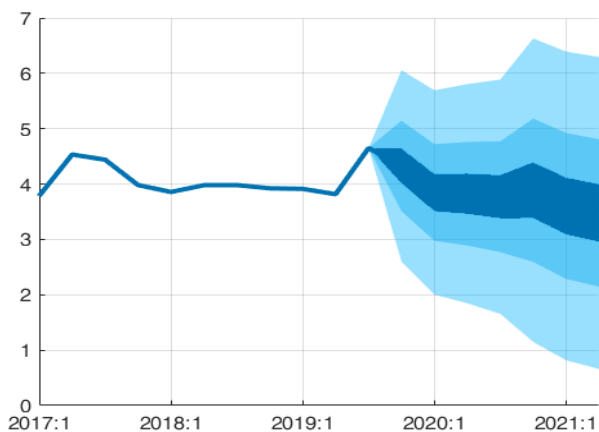
Тұтынушылық және инвестициялық сұраныстың ұлғаюы аясында импорт экономикалық белсенділіктің серпініне тежегіш ықпал ете отырып, өсетін болады.

Қысқа мерзімді кезеңде өндіріс тәсілімен ІЖӨ-нің өсуі экономиканың барлық негізгі салаларындағы оң серпінге байланысты. Тау-кен өндіру өнеркәсібіндегі өсу мұнай және газ конденсатын өндіру көлемінің ұлғаюына байланысты болады. Өңдеу өнеркәсібі қара металлургия және түсті металдар өндірісінің ұлғаюы есебінен өсуді көрсететін болады. Тау-кен өндіру өнеркәсібіндегі оң серпін және тұтынушылық сұраныстың ұлғаюы сауданың өсуіне ықпал ететін болады. Сонымен қатар, ауқымды инфрақұрылымдық және инвестициялық жобаларды іске асыру аясында құрылыстағы және көліктегі оң серпіннің сақталуы болжамдалады.

2021 жылғы бірінші жартыжылдықта ІЖӨ-нің өсуі аздап баяулайды. Тұтынушылық сұраныстың өсу қарқынының төмендеуі халықтың ақшалай кірісінің бейтарап фискалдық қарқынына және барынша ұстамды өсуіне байланысты. Бұл ретте ауқымды инфрақұрылымдық жобаларды және өнеркәсіп саласындағы жобаларды іске асырудан инвестициялық белсенділікке әсері 2020 жылмен салыстырғанда төмен болады. Мұнай өнімдерін өндіру көлемінің

барынша ұстамды серпіні аясында нақты экспорттың баяулауы. Импорт ішкі тұтынушылық пен инвестициялық сұраныстың баяулауы нәтижесінде барынша төмен өсу қарқынын көрсететін болады (3-график).

3 график. ІЖӨ-нің өсу серпіні, ж/ж, %-мен

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамдары

Республикалық бюджет болжамды кезеңде дефицитті болып қала береді, алайда дефицит 2021 жылы қысқаратын болады. 2019-2020 жылдары бюджет дефициті ІЖӨ-нің 2,1%-ын, 2021 жылы ІЖӨ-нің – 1,5% құрайды¹ (4-график). Фискалдық импульстің қысқаруы аясында проинфляциялық қысым біртіндеп азаяды.

Республикалық бюджеттің кірістері экономикадағы еңбекақының тұрақты өсуімен және нақты сектордағы іскери белсенділіктің орнықты кеңеюімен байланысты салық түсімдері есебінен бұрынғыдай қолдау табады.

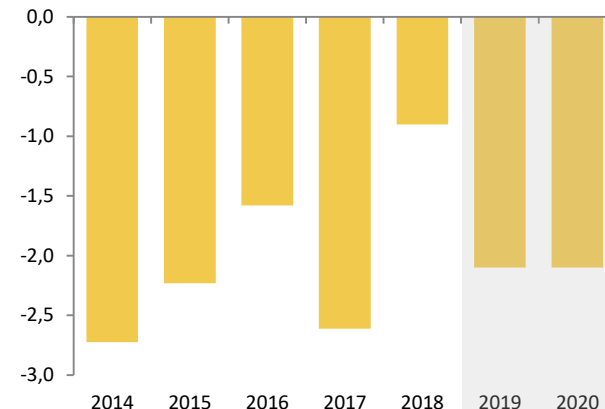
Салық түсімдерінің өсуіне сондай-ақ, шикі мұнайға әкетілетін кедендік баждардан түсетін түсімдердің өсуі оң әсерін тигізетін болады, оған негізгі кен орындарында мұнай өндірудің жалпы көлемдерінің ұлғаюы әсер ететін болады.

2020 жылы Ұлттық қордан бөлінетін 2,7 трлн. теңге мөлшердегі трансферттер де бюджеттің кіріс бөлігіне оң әсерін тигізеді.

Бюджеттің шығыс бөлігінің өсуіне 2020 жылы әлеуметтік көмекке және әлеуметтік

қамсыздандыруға, бюджеттік сала қызметкерлері мен мемлекеттік қызметшілердің жалақысын көтеруге шығыстарды ұлғайту негізгі үлес қосады.

4 график. Республикалық бюджет тапшылығы, ІЖӨ-ге %-бен

Дереккөзі: Қаржы министрлігі, ҚРҰБ болжамдары

1.2 Болжамның баламалы сценарийлері

Мұнай бағасының белгісіздік траекториясының жоғары болуына байланысты, Ұлттық Банк базалық сценарийімен қатар мұнайға баға серпінінің баламалы сценарийлерін де қарастырған.

Пессимистік сценарийге сәйкес мұнай бағасы бір баррель үшін 40 АҚШ долларына төмендеуі көзделген. Аталған сценарийде болжамды болашақта сыртқы талаптардың айтарлықтай нашарлауы ұйғарылады. Мысалы, сауда дауларының ушығуы және геосаяси тәуекелдердің өсуі нәтижесінде жаһандық экономиканың айтарлықтай баяулауы қаржы нарықтарындағы құбылмалылықтың артуына, дамушы нарықтардан капиталдың әкетілуіне, және оның салдарынан мұнайға әлемдік бағалардың күрт түсуіне әкеледі.

Мұндай жағдайларда сыртқы сұраныстың баяулауы экспорт көлемінің төмендеуіне және Қазақстанның саудасаттық балансының нашарлауына әкеледі. Сол уақытта мұнай бағасының бір баррель үшін 40 АҚШ долларға дейін төмендеуі кәсіпорындар рентабельділігінің төмендеуі

¹ Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық дамуының 2020-2024 жылдарға арналған болжамына

(Үкіметтің отырысында мақұлданды, 2019 жылғы 27 қарашадағы № 31 хаттама) сәйкес

нәтижесінде тау кен өндіру және ұқсас салалардағы өндірістің қысқаруына себеп болады. Сондай-ақ, мұнай газ секторында инвестициялық белсенділіктің баяулауы орын алады және қолда бар жобалардың тоқтап қалу тәуекелі пайда болады.

Нәтижесінде экономиканың өсуі базалық сценариймен салыстырғанда 2020 жылы 3,0-3,5%-ға дейін, 2021 жылдың бірінші жарты жылында 3,0%-дан төмен баяулайды.

Осы сценарийдегі инфляция болжамы теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуі және инфляциялық күтулердің өсуі аясында үдеуді болжайды. Болжамды болашақта жылдық инфляция нысаналы дәліздің шегінен шығады.

Оптимистік сценарий мұнай бағасының баррель үшін 70 долларға дейін өсуін болжайды. Осы сценарийде базалық сценарийге қарағанда әлемдік экономиканың неғұрлым жоғары өсу қарқыны ұйғарылады. Оған әлемнің ірі экономикаларының арасындағы сауда дауларын реттеу ықпал ететін болады. Мұнай нарығындағы сұраныстың өсуі және ұсыныстың сақталуы, оның ішінде ОПЕК+ - тің уағдаластықтары аясында өндіруді шектеуді сақтау, Иран мен Венесуэлада өндіруді азайту нәтижесінде мұнайдың әлемдік бағасы бір баррель үшін 70 АҚШ долл. өседі.

Бұл сценарий іске асырылған жағдайда Қазақстан экономикасының өсу қарқыны базалық сценарийден айырықша жоғары қалыптасатын болады. 2019-2020 жылдары ІЖӨ-нің өсу қарқыны 3,7-4,3%-ға дейін үдейтін болады. Бұл сыртқы және ішкі сұраныстың өсуімен, инвестициялық және тұтынушылық белсенділіктің жақсаруымен байланысты болып отыр.

Ішкі сұраныстың неғұрлым тез кеңеюі, өз кезегінде, бағаларға проинфляциялық қысым көрсететін болады, алайда, неғұрлым тұрақты айырбастау бағамы аталған фактордың әсерін біркелкі етеді. Болжамды болашақта жылдық инфляцияның серпіні 4-6%-дық дәліздің шегінде қалыптасады.

1.3 Орта мерзімді перспективадағы тәуекелдер

Алдыңғы болжамдық раундпен салыстырғанда тәуекел профілі қайта қаралды. Инфляцияның ішкі тәуекелдерінің күшеюі кезінде сыртқы проинфляциялық тәуекелдердің әлсіреуі байқалады.

Ресейдегі инфляциялық процестердің неғұрлым тез баяулауы және Қытай мен ЕО елдеріндегі тұтынушылық бағаның бірқалыпты өсу қарқыны сақталуы аясында сыртқы инфляция импорты тұрғысынан сыртқы проинфляциялық тәуекелдер төмендеді. АҚШ ФРЖ-нің және басқа да орталық банктердің неғұрлым жұмсақ риторикасы дамыған елдердің пайдасына әлемдік капиталды қайта бөлу тәуекелдерін азайтады және дамушы нарықтары бар елдердің, оның ішінде Қазақстанның валюталарына қысымды төмендетеді.

Азық-түлік тауарларына әлемдік бағаның өсу тәуекелдерін бағалау өзгерген жоқ, алайда әлемдік тұтынудың өндіріс пен қорлардың қысқаруына байланысты жоғары деңгейде қалып отыр.

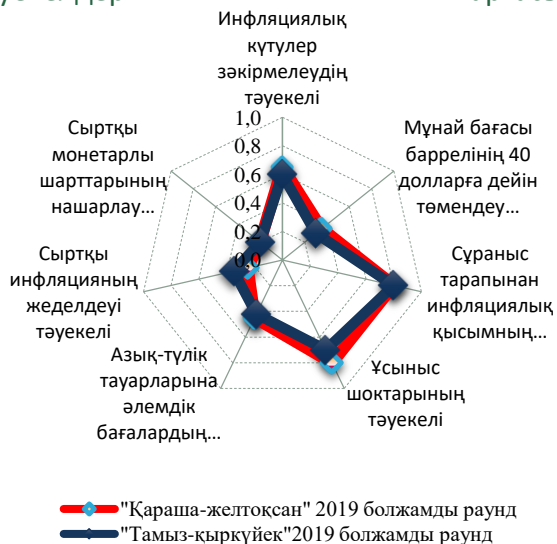
Сонымен бірге, халықаралық сауда дауларының ушығуы және геосаяси факторларға байланысты әлемдік экономиканың өсуінің айтарлықтай баялау тәуекелі артты, ол әлемдік тауар және қаржы нарықтарында құбылмалықты күшейтуі және мұнайға әлемдік бағаның бір баррель үшін 40 АҚШ долларына және одан төмен азайтуы мүмкін.

Белгісіздіктің ішкі факторлары тарапынан базалық сценарий үшін қысқа мерзімді перспективада жекелеген тауар нарықтарында теңгерімсіздіктің орын алуы атап өту қажет.

Осымен қатар, ішкі талаптар тарапынан инфляциялық күтулердің тұрақтамауы және мемлекет және ірі инвестициялық және инфрақұрылымдық жобалар тарапынан әлеуметтік қолдаудың іске асырылуын жалғастыру аясында тұтынушылық және инвестициялық

сұраныстың жоғары қарқынын сақтау тәуекелдері маңызды болып қалады. (5-график).

5 график. Сараптамалық тәсілге негізделген тәуекелдер картасы

Дереккөзі: ҚРҰБ есептеулері

II. БОЛЖАМНЫҢ СЫРТҚЫ АЛҒЫШАРТТАРЫ

2.1 Сыртқы экономикалық ахуал

Әлемдік экономикадағы жағдай тұрақсыз күйінде қалып отыр, барлық негізгі экономикаларда белсенділіктің бәсеңдеуі байқалады. Бұл бірінші кезекте АҚШ пен Қытай арасында жалғасып келе жатқан сауда дауларымен байланысты сыртқы саудадағы шиеленісті және Ұлыбританияның ЕО құрамынан шығуы бойынша мәселенің шешімін таппай отырғанын көрсетеді.

ХВҚ 2019 жылы жаһандық экономикалық өсімнің 3,0%-ға дейін бәсеңдеуін болжайды, 2020 жылы ол 3,4%-ға дейін қалпына келеді деп күтілуде. Дамыған елдер мен Қытай экономикасының болжамды бәсеңдеуі дамушы елдердегі жеделдетумен өтеледі. Қызмет көрсету саласының одан әрі өсуі, тұтынушылардың жоғары сенімі, еңбек нарығының мықты көрсеткіштері, сондай-ақ қаржы жағдайының неғұрлым жеңілдей түсуі жаһандық экономиканың өсуін қалпына келтіруге мүмкіндік береді. Әлемдік экономиканың өсуі АҚШ пен Қытай арасындағы сауда қатынастарының күрт нашарлауы, Brexit-тің шешілмеген мәселесі, сондай-ақ геосаяси қауіптердің одан әрі артуы жағдайында әлсіреуі мүмкін. Өнеркәсіп секторындағы және саудадағы әлсіздіктердің жалғасуы алаңдаушылық тудырады, олар кейіннен қызмет көрсету саласына таралуы және жұмыс күшіне сұранысты төмендетуі мүмкін. Бұл кейіннен кредиттік тәуекелдердің жоғарылауына және дефолттардың толқынын тудыруы мүмкін.

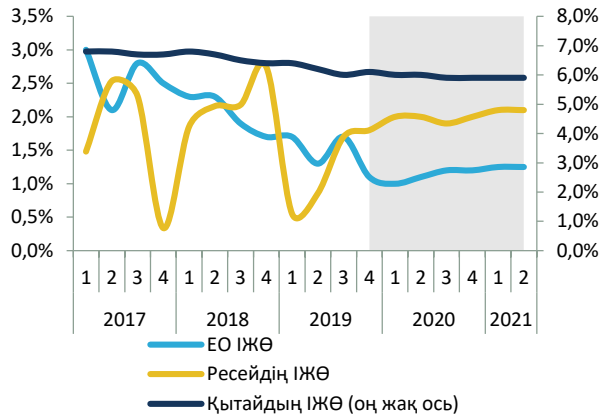
ЕО елдерінің экономикасы. Еуроодақтың экономикалық өсімі төмен деңгейде қала береді деп күтілуде (6-график). Өңдеу өнеркәсібі көлемінің, әсіресе неміс автоөнеркәсібінің өсуінің төмендеуі, инвестициялық өсімнің баяулауы және Brexit-ке қатысты белгісіздік ЕО экономикасы әлсіздігінің негізгі түсіндіруші факторлары болады. Қызмет

көрсету секторы жоғары тұтынушылық потенциалға байланысты экономика бәсеңдеуінің тяжелуіне ықпал етеді. ЕО-да кредит беруді қолдайтын төмен пайыздық мөлшерлемелерді ұстап тұру, сондай-ақ бірқатар ЕО елдерінің үкіметтері жоспарлаған бірқатар инфрақұрылымдық жобалар құрылысқа оң әсер етеді. Күшті еңбек нарығы жұмыспен қамтудың өсуіне және жұмыссыздықтың төмен деңгейіне қолдау көрсетеді. Зейнетақы реформасын кейінге қалдыруды және салықтарды төмендетуді жоспарлаған Франция тарапынан, сондай-ақ электромобильдерді сатуға субсидияларды кеңейтуді жоспарлап отырған Германия тарапынан да оң әсер күтіледі.

Қытай экономикасы. Экономикалық белсенділікке қысым экспорттың өсуіне, өнеркәсіп пен инвестицияның өсуіне теріс әсер ететін Америка Құрама Штаттарымен сауда қарама-қайшылықтарынан жалғасады деп күтілуде (6-график). Ішкі сұраныстың төмендеуіне және үй шаруашылықтарының жоғары қарыз алуына байланысты ішкі проблемалар өсуді тежейді. Қытай экономикасының күрт құлдырауына қатысты күтулер АҚШ-пен белгілі бір тауарларға екі жақты тыйым салуды жою туралы белгілі келісімге байланысты азаюда.

Ресей экономикасы. Ресейдің ЭДМ экономикалық өсімнің федералды бюджеттің (оның ішінде ұлттық жобалар шеңберінде) ұлғаюы кезінде, сондай-ақ Ресей Банкінің осы жылдың маусым және шілде айларында негізгі мөлшерлеменің төмендеуі нәтижесінде қалпына келеді деп күтеді. РФ ЭДМ болжамы бойынша 2019 жылы Ресейдің ЖІӨ өсімі 1,3%-ды, 2020 жылы - 1,7%-ды құрайды (6-график).

6 график. Қытайдың, ЕО-ның, Ресейдің нақты өсімі ж/ж

Дереккөзі: Eurostat, National Bureau of Statistics of China, Росстат, МЭР РФ, Consensus Ecs., European Commission

2.2 Сыртқы инфляциялық серпін

Қазақстанның серіктес елдеріндегі инфляцияның күтілетін баяулауына байланысты сыртқы инфляциялық қысым біртіндеп төмендейді.

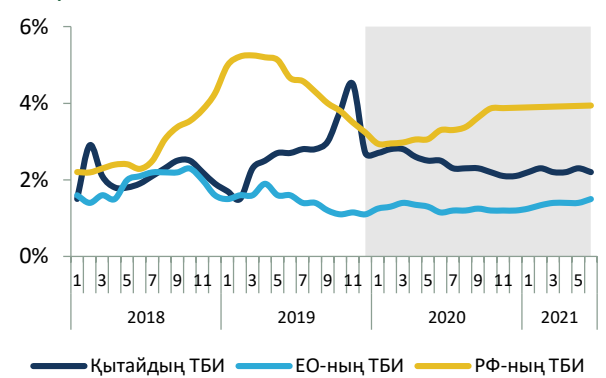
ЕО-дағы инфляция. Болжам бойынша, ЕО-дағы инфляция қалыпты деңгейде болады. Инфляцияның өсуі баяу экономикалық өсумен, сондай-ақ мұнайдың әлемдік бағасының біршама қалыпты өсуін күтуге байланысты болады.

Қытайдағы инфляция. Шошқа етінің азаюы себепті ет бағасының өсуіне байланысты ағымдағы инфляцияның жеделдеуі қысқа мерзімді болып табылады. 2020 жылы инфляция әлсіз юаннің АҚШ долларына қарсы инфляциялық қысымына қарамастан қайтадан мақсаттық деңгейден төмен түседі. Әлсіз ішкі сұраныс инфляцияға негізгі тосқауыл болады.

Ресейдегі инфляция. 2019 жылдың қорытындылары бойынша, Ресей Федерациясы Орталық банкінің болжамына сәйкес, инфляция 3,2%-дан 3,7%-ға дейін артады, бұдан әрі 2020 жылдың 1-тоқсанында 3,0%-дан төмен түседі. Тұтынылатын сұраныстың инфляцияға әсері, сондай-ақ бюджет шығыстарын қаржыландырудың артта қалуы байқалады.

Орта мерзімді перспективада инфляция 4% таргеттелетін деңгейіне келеді (7-график).

7 график. Қытайдағы, ЕО-дағы, Ресейдегі инфляция, ж/ж

Дереккөзі: Eurostat, National Bureau of Statistics of China, Росстат, РФ ОБ, Consensus Ecs., European Commission

2.3 Сыртқы сектордағы ақша-кредит талаптары

Әлемдік және ішкі экономикадағы жағдайға жауап бере отырып, көптеген орталық банктер ақша-кредит саясатының икемделуіне көшуде. Тарифтерді төмендету және жаңа ынталандыру шараларын енгізу саясаты жалғасуда.

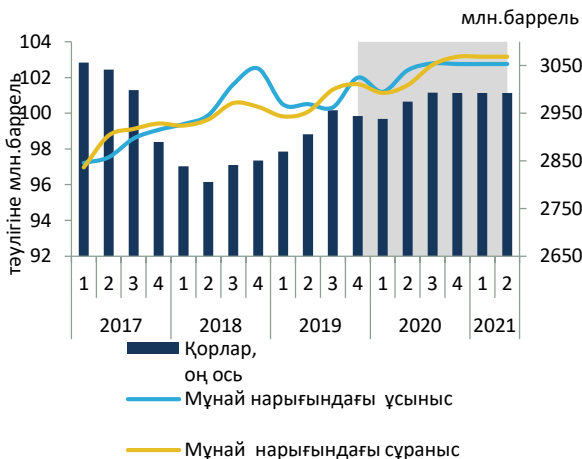
АҚШ Федералды резервтік жүйесінің қазан айындағы отырысында тұтыну шығындарының айтарлықтай төмендеуі және экономикалық белсенділіктің әлсіреуі жағдайында өз мөлшерлемесін жылына үшінші рет төмендетіп жіберді. Нарық 2019 жылдың соңына дейін тағы бір мөлшерлемені төмендетуді күтуде болды. Алайда, АҚШ ФРЖ басшысы соңғы сөзінде ақша жағдайлары қолайлы деңгейде екенін және мөлшерлемені төмендету әлі күтілмегенін айтты.

Жыл басынан бері **Қытайда** экономикалық өсуді қолдау үшін бірқатар ынталандыру шаралары жүзеге асырылды. Қытай Халық банкі ақша-кредит саясатын жеңілдетуді жалғастыруда. Тағы бір рет, бірінші санаттағы қарыз алушылар үшін негізгі қарыз мөлшерлемесі 4,2%-дан 4,15%-ға дейін төмендетілді. Нарық Қытайдан тарифтер бойынша шешуші әрекеттерді жалғастырады деп күтеді. Ақшаны жеңілдетумен қатар салықтық жеңілдіктер мен инфрақұрылымға инвестициялардың ұлғаюы күтіледі.

Экономикалық құлдырау жағдайында ЕО-да негізгі пайыздық мөлшерлемелер ең төменгі деңгейде қалып отыр. Негізгі сыйақы мөлшерлемесі 0% деңгейінде сақталады, ал депозит бойынша мөлшерлеме теріс деңгейде сақталады (0,5%). Күтулерге сәйкес, жақын арада ЕОБ қолайлы кредит беру шарттарын сақтауды жалғастырады.

Қазан айындағы отырыстың қорытындысы бойынша Ресей Банкі негізгі мөлшерлемені 0,5 пайыздық тармаққа төмендету туралы шешім қабылдады. 6,5% дейін. 2019 жылы Ресейдегі инфляция серпіні РФ Орталық банкінің күткен деңгейінен төмен болатындығын ескере отырып, осыған байланысты ақша жағдайларының одан әрі жеңілдеуіне арналған күтулер сақталуда.

8 график. Мұнайдың әлемдік нарығының серпіні, ж/ж

Дереккөзі: EIA

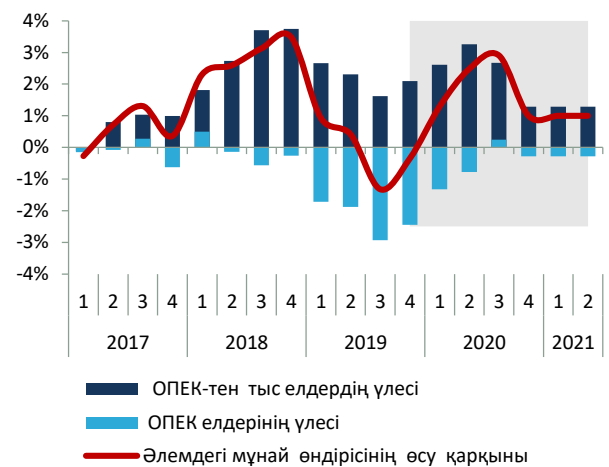
2.4 Тауар нарықтары

АҚШ Энергетика министрлігі жанындағы U.S. Energy Information Administration ақпараттық агенттіктің бағалауы бойынша, 2020 жылдың бірінші жартысында мұнайдың әлемдік қорлары сұраныстың тұрақты өсуі және ұсыныстың баяу өсуі аясында төмендейтін болады. Алайда, 2020 жылдың екінші жартысынан бастап мұнай өндірудің күтілетін жылдамдығына байланысты мұнайдың әлемдік қорлары аздап ұлғаяды, бұл

мұнай нарығын сұраныс пен ұсыныс балансына жақындатады (8-график).

Brent маркалы мұнайдың бағасы 2019 жылғы он айда орта есеппен бір баррель үшін 64,2 АҚШ долларын құрады (2018 жылғы қаңтар-қазанда – бір баррель үшін 73,1 АҚШ доллары). 2019 жылғы қарашаның бірінші жартысында оң серпін сақталды, мұнайдың әлемдік бағасы бір баррель үшін 62 ААҚШ долларынан төмен түспеді.

9 график. Мұнайдың әлемдік өндірісі, ж/ж

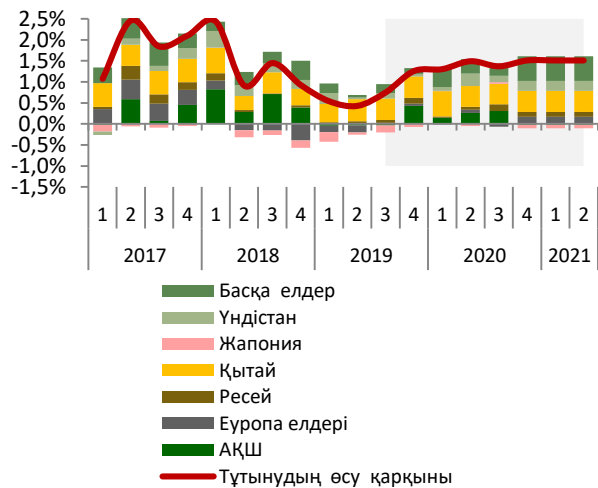
Дереккөзі: EIA

EIA бағалауы бойынша, мұнай өндірісі қалыпты өсетін болады. АҚШ пен ОПЕК-тен тыс басқа да елдер өкілдері (Канада, Латын Америкасы және ЕО елдері) жалпы әлемдік өндіріске негізгі үлес қосатын болады (9-график). Қосымша өндірістік қуаттарды іске қосу нәтижесінде Бразилияда мұнай өндіруді айтарлықтай жеделдету күтілуде. ОПЕК елдерінде мұнай ұсынысы қысқаратын болады (9-график). Мұнайдың шектеулі өндірісі Иранда – АҚШ санкциялары үшін, (2018 жылғы үшінші тоқсанмен салыстырғанда мұнай өндіру 40,8%-ға төмендеді), Венесуэлада – экономикалық дағдарыс және саяси толқулар аясында, Иракта – экономикалық тоқырау аясында күтілуде. Сауд Арабиясы ОПЕК+ келісімі шеңберінде мұнай өндіру бойынша бұрын қабылданған шектеулерді ұстануды жалғастырады деп күтілуде.

Көмірсутектер бағасының барынша төмен болуынан болжамды болашақта

мұнайға әлемдік сұраныс өсетін болады (10-график). Әлемдік сұранысты АҚШ, Қытай, ЕО, Үндістан қалыптастыратын болады. Әлемдік тұтынудың өсуіне Жапония тарапынан теріс үлес күтілуде. EIA болжамдары бойынша, осы қыста әлемдегі ауа райы жұмсақ болады, бұл сұраныстың өсуін шектеуі мүмкін.

10 график. Мұнайды әлемдік тұтыну, ж/ж

Дереккөзі: EIA

Мұнай нарығын одан әрі дамытудың негізгі тәуекелдері, егер Қытай мен АҚШ консенсусқа келе алмаса, жаһандық экономиканың барынша күрт құлдырауы ықтималдылығына байланысты. Сонымен қатар, АҚШ-тың ФРЖ мөлшерлемесінің төмендеуі АҚШ-тың мұнай саласындағы инвестициялық белсенділігінің кеңеюіне әсер етуі мүмкін, бұл әлемдегі мұнай профицитінің қалыптасуымен байланысты.

Халықаралық ұйымдардың бағалауы бойынша (1-график), консенсус 2019 жылы Brent мұнайының бағасы орташа есеппен бір баррель үшін 64,0 АҚШ долларын (өткен болжамдық раунд – бір баррель үшін 67,9 АҚШ доллары), 2020 жылы – бір баррель үшін 60,5 АҚШ долларын, 2021 жылы – бір баррель үшін 61,9 АҚШ долларын құрайды.

1-кесте. Brent маркалы мұнай бағасы бойынша болжам, бір баррель үшін АҚШ доллары

	2019	2020	2021
Thomson Reuters*	64,0	61,5	62,5
ХВҚ**	64,8	60,8	-
Дүниежүзілік банк**	63,0	60,8	-
Bloomberg***	64,0	61,8	63,5
Consensus forecast****	64,1	62,2	63,2
Орташа	64,0	61,4	63,1

* 2019.29.11. деректер бойынша болжам медианасы

** ХВҚ (2019 қазан) және Дүниежүзілік банктің (2019 қазан) болжамы U.K.Brent, Dubai Fateh, and West Texas Intermediate crude oil маркалы мұнайдың орташа бағасына негізделеді

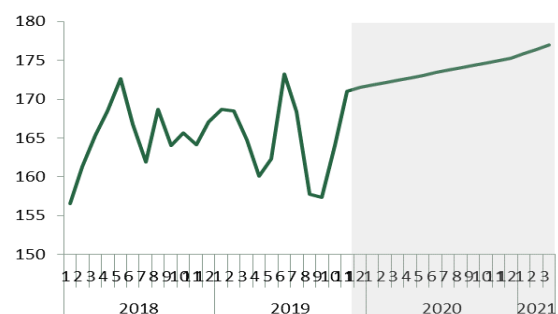
*** 2019.11.12. деректер бойынша болжам медианасы

**** 2019 жылғы 18 қарашадағы сауалнамамен

Астыққа ФАО баға индексі бойынша күту елеулі өзгерістерге ұшыраған жоқ. Бұрынғысынша астық қоры деңгейінің қысқаруы күтілуде, бұл болжамды кезең ішінде бағаның өсуін қолдайтын болады.

БҰҰ-ның азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымы (ФАО) 2019-2020 жылдардағы ауыл шаруашылығы маусымында астық өндірісі 1,8%-ға, әлемдік тұтыну 0,8%-ға ұлғаяды деп күтуде. Дәнді дақылдар қорының оларды тұтынуға қатынасының көрсеткіші 30,4-ті құрайды, бұл өткен маусымның мәнінен 1,5-тармаққа төмен. Астық қорлары өсіп келе жатқан сұраныс, сондай-ақ негізгі экспорттаушы елдерде әлсіз өнім себебінен қысқаратын болады деп күтілуде (11-график).

11 график. ФАО бағалардың индексі, 2002-2004=100%

Дереккөзі: ФАО

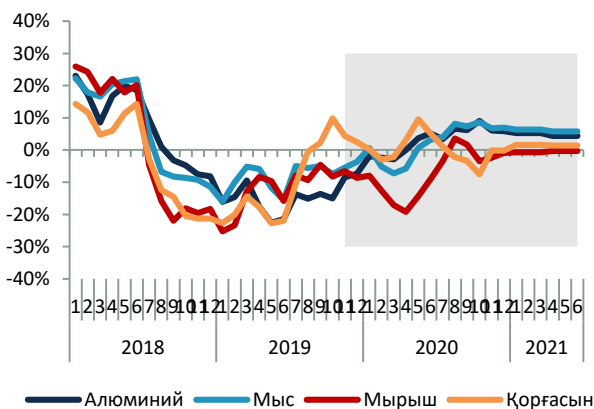
Алдыңғы болжамдық бағалармен салыстырғанда, Consensus Economics болжамдық болашақта барлық талданатын түсті металдар бойынша бағалардың барынша терең құлдырауын күтуде. Бағалауларды қайта қарау, қорғасының әлемдік бағасының болжамына әсер еткен жоқ.

Түсті металдарға әлемдік бағалардың өсу әлеуеті бұрынғысынша сауда қарсыластарымен, өңдеу және автомобиль өнеркәсібінің әлсіз дамуымен шектеледі.

Түсті металдардың бағасы кем дегенде 2020 жылдың ортасына дейін төмендеуін жалғастырады (12-график). Бағаға қысым, ең алдымен, металдардың жоғары ұсынысына әсер ететін болады, әсіресе экологиялық талаптардың жоспарланған босаңсуына байланысты Қытайдан. Автомобиль өнеркәсібіндегі оң өзгерістер күтілмейді, бұл да металдар бағасының өсуін тежейді.

Қытай тарапынан қаржылық талаптарды жеңілдету және инфрақұрылымға инвестициялардың күтілетін өсуі аясында металдарға елеулі қолдау көрсетуді күтуде.

12 график. Метал бағасының серпіні, ж/ж д

Дереккөзі: Reuters, Consensus Ec

III. БАҒА БЕЛГІЛЕУ ЖӘНЕ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР

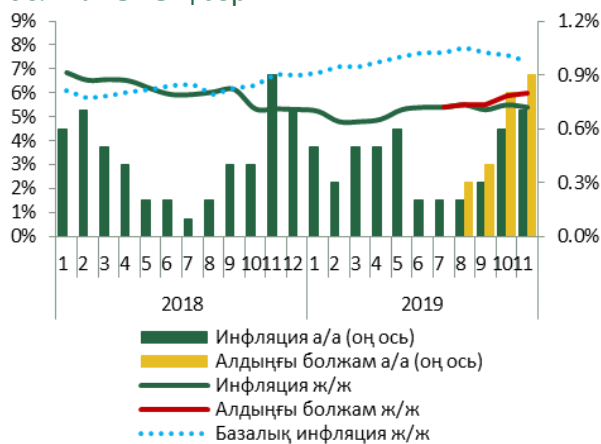
3.1. Инфляция

2019 жылғы тамыз-қарашада инфляциялық процестер серпіні болжамды мәндерден төмен болды (13-график). Аталған факт ұзақ уақыт пайдаланылатын тауарлардың басым бөлігі бағасының болжанғанға қарағанда барынша аз өсуі және бензин бағасының төмендеуі аясында азық-түлікке жатпайтын құрауыштардың баяулауына байланысты. Күтілгендей, тұтыну бағасының өсуіне негізгі салым азық-түлік тауарларының қымбаттауы болып отыр. Баяу өсу реттелетін қызметтерге бағалар мен тарифтердің қалыпты өсуін көрсетті.

Базалық инфляция, 2019 жылғы тамызда ең жоғары деңгейге жетіп, баяулай бастады.

2019 жылғы тамыздағы төмендегеннен кейін импортталатын тұтыну тауарларының бағасы азық-түлік, сол сияқты азық-түлікке жатпайтын тауарларға да бағаларының оң салымы есебінен 2019 жылғы қыркүйекте тағы өскенін көрсетті. Ауыл шаруашылығы өнімдеріне бағаның өсуі 2019 жылғы дәнді-дақылдардың төмен болуы мен маусымдық фактордың аясында жеделдеді.

13 график. Нақты инфляция мен оның болжамының серпіні

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ-ның болжамдары

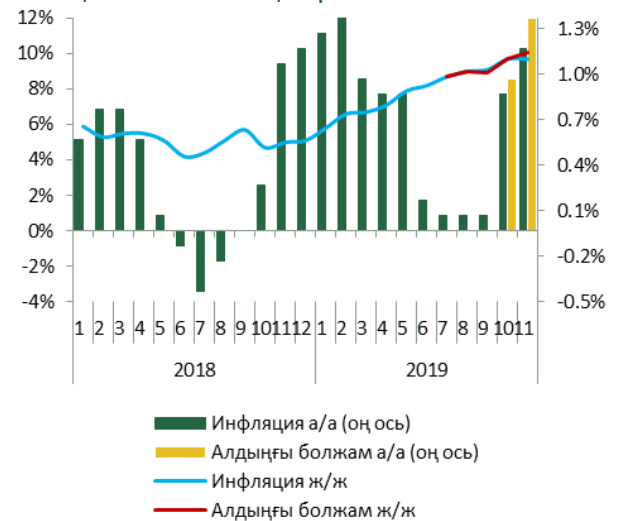
2019 жылғы тамыз-қарашада инфляциялық процестер серпіні тамақ

өнімдерінің қымбаттауы және ақылы қызметтер мен ұзақ уақыт пайдаланылатын тауарлар бағасының аз өсуімен анықталды.

2019 жылғы қарашада жылдық инфляция 5,4% деңгейінде болды (2018 жылғы қараша - 5,3%), құрылымында, 9,7%-ға (5%-ға) ең көп өскенін көрсеткен азық-түлік тауарлар бағасы болды. Азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бағасы 4,8%-ға (6,5%-ға), ақылы қызметтер 0,6%-ға (4,5%-ға) өсті.

Азық-түлік инфляциясының жеделдеуі 2019 жылғы қарашада 2018 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда ет және ет өнімдері бағасының 13,4%-ға (7,5%-ға), нан-тоқаш өнімдерінің 15,5%-ға (3,6%-ға), балық және теңіз өнімдері бағасының - 12,2%-ға (7%-ға) өсуімен түсіндіріледі (14-график).

14 график. Нақты азық-түлік инфляция мен оның болжамының серпіні

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ-ның болжамдары

2019 жылы етті экспорттық жеткізу бағасының өсуі күрт жеделдеді, бұл оған сыртқы сұраныстың артуы аясында ет экспорты көлемінің ұлғаюымен қатар жүрді. АШМ деректері бойынша 2019 жылғы қаңтар-қазанда 2018 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда ет және ет өнімдерінің экспорты етке қайта есептегенде 2,1 есеге өсті. Бұл еттің экспорттық жеткізілімдерінің тиісті өсуіне

әкелді, ол 2019 жылғы қаңтар-қыркүйекте 16,6%-ды құрады (15-график).

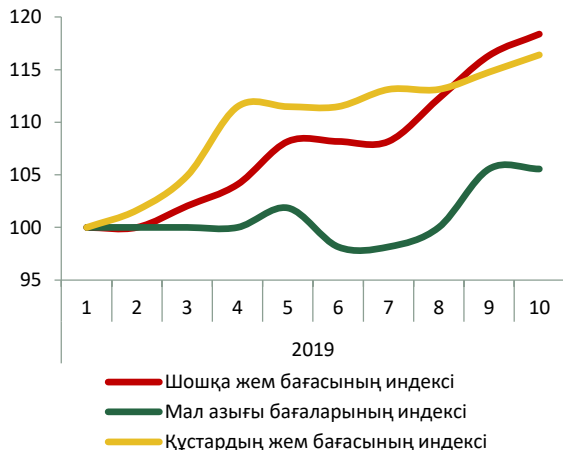
15 график. Ет және ет өнімдеріне әлемдік және ішкі бағалар, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚР АШМ

Бұдан басқа, дәнді-дақылдардың төмен болуына байланысты 2019 жылы жемшөп дақылдарына бағаның өсуі байқалды (16-график).

16 график. Ауыл шаруашылық жемшөп бағасының индексі, қаң.2019г.=100

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Нәтижесінде, 2019 жылғы қарашада ет және ет өнімдерін өңдеуде ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірушілердің бағалары жылдық мәнде тиісінше 5,5%-ға және 10,1%-ға өсті, (2018 жылғы қарашада – тиісінше 1,7%-ға және 5,3%-ға өсу), бұл тұтыну нарығында ет өнімдерінің қымбаттауына әсер етті.

Алайда, соңғы айларда ет бағасының өсуінің төмендеуі байқалды. 2019 жылғы қарашада ай сайынғы өсу 0,5%-ды құрады,

ал 2019 жылғы мамыр-қазанда ет орташа алғанда 1,5%-ға өсті.

Нан-тоқаш өнімдері бағасының өсуінің негізгі себебі қорлардың төмендеуі аясында пайда болған дәнді-дақылдармен қамтамасыз етудің төмен деңгейі болды. 2018 жылдың екінші жартысы - 2019 жылдың басында бидайға сыртқы сұраныстың өсуі байқалды. Нәтижесінде 2018 жылы бидай мен меслин экспорты 44,8%-ға өсті.

Осының аясында, 2018 жылдың тамызынан бастап, ел ішіндегі бидай қорлары қысқара бастады, ол 2019 жылғы дәнді-дақылдардың аз жиналуына байланысты толтырылмады. Осылайша, АШМ деректері бойынша, 2019 жылы дәнді-дақылдар және дәнді-бұршақты дақылдар 2018 жылмен салыстырғанда 13,6%-ға аз жиналды, ал 2019 жылғы қазанда бидай қоры 2018 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 18,8%-ға қысқарды.

Дәнді-дақылдармен қамтамасыз етудің қысқаруы ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірушілердің бағаны біртіндеп өсіруіне және ұн мен нан-тоқаш өнімдерін өндіруге әкелді (17-график).

Бұл өз кезегінде, елдің тұтыну нарығында ұн мен барлық нан-тоқаш өнімдері құнының қымбаттауына әкелді.

17 график. Өндірушілердің бағалары, экспорттық бағалар және бидай қорлары, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК

2019 жылғы қаңтар-қарашада жемістер мен көкөністердің құны шамалы 2,2%-ға

өсті. Көкөністер қызылша (7,7%-ға), қияр (33,8%-ға), қызанақ (24,3%-ға), тәтті бұрыш (13,5%-ға) бағаларының төмендеуі аясында 1,4%-ға арзандады. Жемістер 6,1%-ға қымбаттады.

Алайда, 2018 жылғы қаңтар-қарашада жеміс-көкөніс бағасының неғұрлым төмендеуін (10,9%-ға төмендеу) ескере отырып, жылдық баға серпінінің жеделдеуі байқалды (7,5%-ға өсу), бұл жылдық азық-түлік инфляциясына оң әсер етеді.

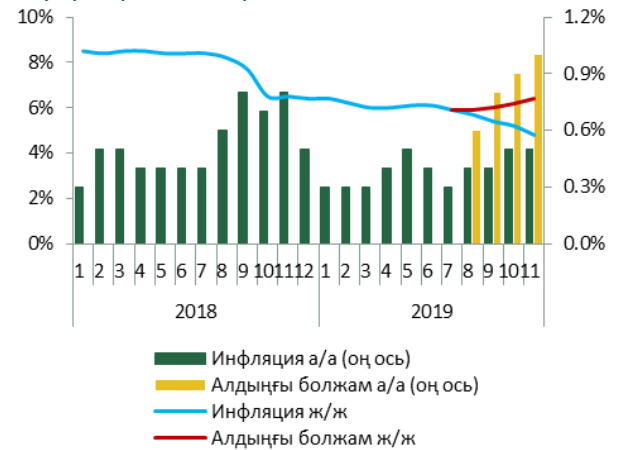
2019 жылғы қарашада қант бағасының жылдық мәнде 18,1%-ға төмендеуі тіркелді (2018 жылғы қарашада - 18,6%-ға өсті). Экспорттық жеткізілімдердің қысқаруына байланысты ішкі нарықтағы жоғары ұсыныстың аясында қанттың құны түсуде. ҚР ҰЭМ СК-нің деректері бойынша, ішкі нарықта қант сатылымының көлемі экспорттың 11,5 есе қысқаруы аясында 5,7%-ға өсті.

2019 жылғы тамыз-қарашада 2018 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда анағұрлым қалыпты айлық өсуі аясында азық-түлікке жатпайтын тауарларға бағаның жылдық өсуінің баяулауы байқалды (18-график).

2019 жылғы тамыз-қарашада азық-түлікке жатпайтын инфляцияның жеделдеуі күтілді. Негізгі алғышарттар - халықтың нақты ақшалай кірістерінің өсуіне байланысты тұтынушылық сұраныстың кеңеюі (2019 жылғы қаңтар-қыркүйекте 2018 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда - 6,4%-ға өсу). Алайда, бұл фактордың әсері азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бағасына шектеулі әсер етті, ол 2019 жылғы қарашада жылдық мәнде 4,8%-ға өсті (2018 жылғы қарашада - 6,5).

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар құрылымында инфляциялық процестердің баяулауы көптеген позициялар бойынша байқалады. Сонымен, 2019 жылғы қарашада 2018 жылғы қарашамен салыстырғанда аяқ киім 8,1%-ға (2018 жылғы қарашада - 9,3%-ға), киім - 6,1%-ға (6,8%-ға) қымбаттады.

18 график. Нақты азық-түлікке жатпайтын тауарлардың инфляциясы және болжамы

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

Бензин бағасының төмендеуі жалғаса түсті, 2018 жылғы қарашамен салыстырғанда 4,5%-ке арзандады (19-график). 2019 жылғы қыркүйек-қарашада былтырғы жылмен салыстырғанда (2019 жылғы қарашада - 2,9% төмендеу) қатты отынға бағаның төмендеуі байқалды.

19 график. Жанармай бағасының серпіні

Дереккөзі: ҰЭМ СК

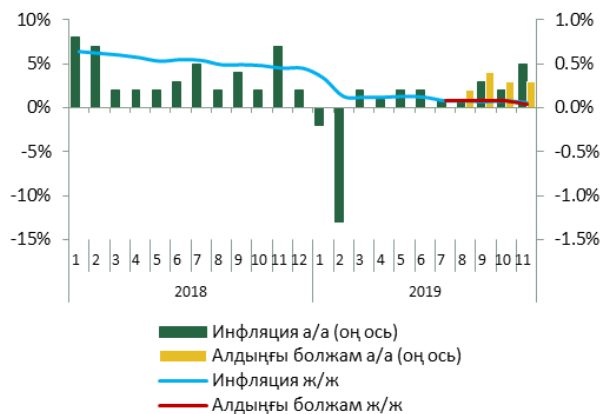
Жалпы дезинфляциялық процестерге РFOB нысаналы бағдары - 4% бола тұра 2019 жылғы қарашаның қорытындысы бойынша Ресейдегі инфляцияның 3,5%-ға дейін қарқынды бәсеңдеуі ықпал болды. Азық-түлікке жатпайтын тауарларды тұтынуда (заттық мәнінде) ресейлік тауарлардың импортының жоғары үлесін ескерсек, Ресейдегі инфляциялық процестердің бәсеңдеуі ішкі баға белгілеуге жағымды әсерін тигізеді.

Сонымен қатар, импорттық тауарлардың қымбаттауы азық-түлікке

жатпайтын тауарлардың бағасының өсуін баяулатуына шектеулі ықпал етеді. Осылайша, ҰЭМ СК мәліметі бойынша 2019 жылғы қаңтар-қыркүйекте дайын импорттық тұтынушылық тауарлары 5,5%, соның ішінде азық-түлікке жатпайтын тауарлар - 5,6% қымбаттады.

2019 жылғы тамыз-қарашада ақылы қызметтер бағасының нақты өсуі тұрақты болып қалды және болжамдық серпінге сәйкес келді (20-график).

20 график. Нақты сервистік инфляциясы және болжамы

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

2019 жылғы қарашада ақылы қызметтерге бағалардың жыл сайынғы өсуі 0,6% (2018 жылғы қарашада – 4,5%) құрады және тарихи ең төмен мәндерде сақталады.

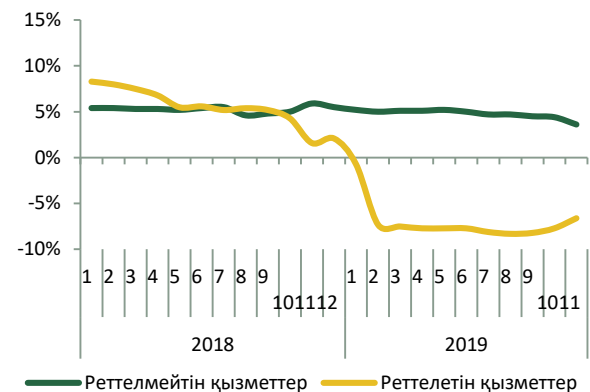
Ақылы қызметтерге бағалар мен тарифтердің серпініне реттелмейтін қызметтердің тежеуші ықпалы жалғаса түсті, сөйтіп олар 2019 жылғы қарашада 6,6%-ға арзандады (21-график).

2019 жылғы қазанда реттелетін қызметтер 2018 жылғы тамыздан бері алғаш рет 0,2%-ға айлық өсім көрсетті, оған электр энергиясының 0,7%-ға қымбаттауы себеп болды (22-график). Электр энергия бағасының өсуі Батыс Қазақстан (10,8%-ға) және Шығыс Қазақстан (4,9%-ға) облыстарында тіркелді.

2019 жылғы қарашада реттелетін қызметтер бағасының айлық өсімі 1,1% дейін үдей түсті, оған ыстық судың (4,6%-ға), электр энергияның (0,5%-ға) орталық жылудың (0,4%-ға), суық судың (0,3%-ға)

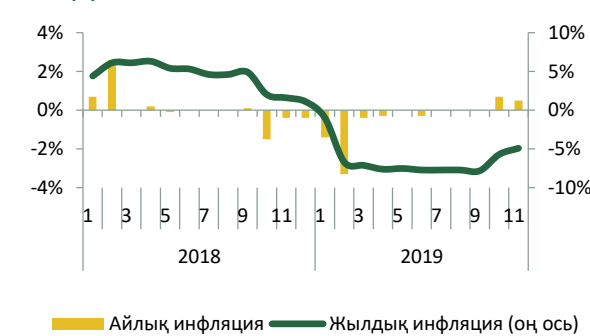
және газдың (0,2%-ға) қымбаттауы себеп болды

21 график. Реттелетін және реттелмейтін қызметтер серпіні, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК

22 график. Электр энергия бағасының өзгеруі

Дереккөзі: ҰЭМ СК

2019 жылғы қарашада реттелмейтін қызметтер бағасының жылдық өсімі 3,6% (2018 жылғы қарашада – 5,9%) құрады.

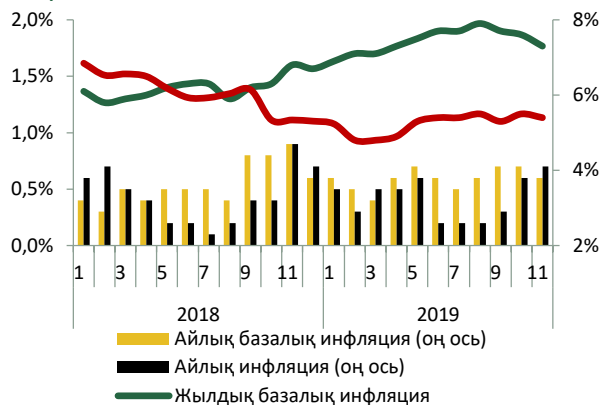
Реттелмейтін қызметтердің жалпы дезинфляциясына оқу жылының басына тән жоғары және орта білім қызметтеріне айқын белгіленген маусымдық баға өсімінің жоқтығы себеп болды (2019 жылғы қазанда – соңғы 9 жылда 1,9%-ға ең төмен жылдық өсім). 2019 жылғы қарашада аурухана қызметтері 7,2% дейін (2018 жылғы қарашада – 4,3%), демалыс және ойын-сауық саласындағы қызметтер 5,9% дейін (7,0%), мейрамханалар мен қонақүйлердің қызметтері 6,4% дейін (5,7%) жылдық инфляциясының үдей түскені тіркелді.

2018 жылғы ақпаннан бастап 2019 жылғы тамызға дейін ұзақ уақыт байқалған

жылдық базалық инфляцияның жоғарлауынан соң, оның 2019 жылғы қарашада 7,3% дейін бәсеңдегені байқалды. Бұл соңғы 12 ай бойына байқалып отырған азық-түлікке жатпайтын тауарлардың (әсіресе киім мен аяқ киімнің) жекелеген түрлеріне, сондай-ақ реттелмейтін қызметтерге бағаның жылдам өсу үрдісінің аяқталуымен түсіндіріледі.

Сонымен қатар, базалық инфляция жалпы инфляциядан әлі де асып тұр, ол базалық инфляция есебінен алып тасталатын, соның ішінде, бензин, қатты отын, тұрғын үй-коммуналдық қызметтері сияқты тауарларға бағаның төмендеуіне байланысты болып отыр (23-график).

23 график. Инфляция және базалық инфляция*

*Жеміс пен көкөністің, коммуналдық (реттелетін) қызметтердің, теміржол көлігінің, байланыс, бензин, дизель отыны және көмір бағасы ескерілмеген
Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

3.2 Инфляциялық күтулер

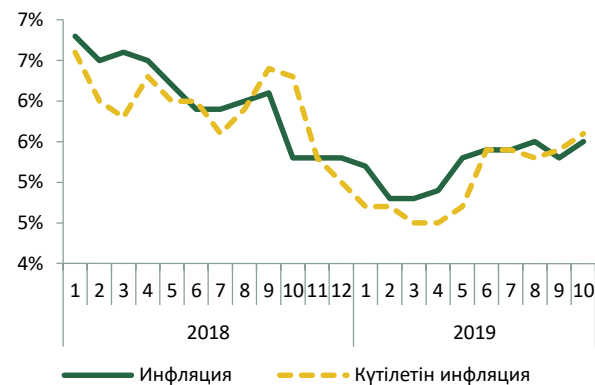
2019 жылғы қарашада 2019 жылғы тамызбен салыстырғанда, инфляциялық күтулердің жоғарлауы байқалды.

2019 жылғы қарашада алдыңғы жылдағы инфляцияның сандық бағасы 2019 жылғы тамыздағы 5,3%-тен сәл жоғарлап 5,8% құрады (24-график).

Халықтың арасында жүргізілген соңғы сауалнаманың деректері бойынша, респонденттердің 54,7% -ы ағымдағы баға өсімінің қарқынын ұстап тұруды немесе

алдағы 12 ай ішінде баялауын күтеді (25-график).

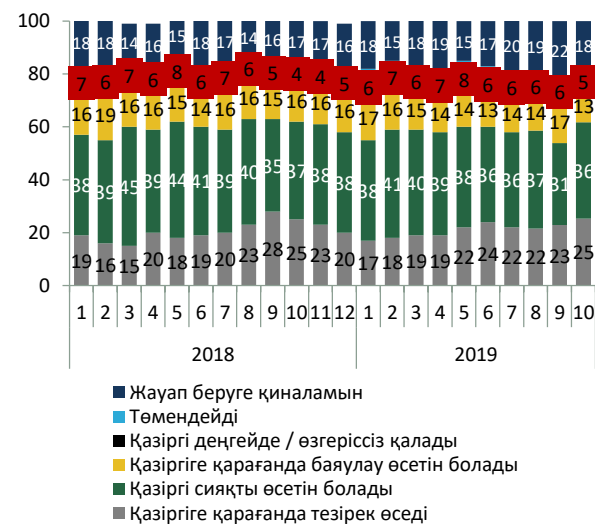
График 24. Күтілетін инфляция

Дереккөзі: ҰЭМ ҚР, FusionLab

25 график. Бір жылдан кейін баға өсімін бағалау

Жалпы алдағы 12 айда азық-түліктің, азық-түлікке жатпайтын тауарлардың және көрсетілетін қызметтердің бағасы өзгере ме, қалай ойлайсыз?

Дереккөзі: FusionLab

Сол сияқты, сандық мәнін атау қиынға түскен респонденттер үлесі артқан, ол халықтың арасында инфляцияның келешектегі қарқынына қатысты белгісіздіктің бой алғанын көрсетеді (қазанда 26% – сауалнама жүргізген сәттен бастап ең жоғары мәні, қарашада – 21%).

Әр тұтынушының субъективті тауарлар қоржынынан қалыптасатын қабылданатын инфляцияның²² мәні жоғары деңгейде

²² Қабылданатын инфляция ретінде «Сіздің ойыңызша өткен 12 айда тауар мен қызметке баға нақты

қаншалықты өсті?» сұрағы бойынша қорытындының медиандық мәні пайдаланылады .

сақталып қалады (2019 жылғы қарашада – 17%).

Азық-түлік тауарлары бағасының өсуі халықтың инфляцияны қабылдауына теріс әсерін тигізуді жалғастыруда. Осылайша, былтырғы жылдың бағасымен салыстырғанда, азық-түлік тауарларына бағаның жылдам өскенін байқаған сауалнамаға қатысушылардың үлесі арта түсті, ақылы қызметтерді таңдағандардың саны екі есе төмендеді.

1-бок. Тұтынушылық көңіл-күй индексі³

Тұтынушылық көңіл-күй индексі (ТКИ) халықтың қаржылық жағдайына, ағымдағы жағдайға Қазақстан экономикасы 1 және 5 жылдан кейін даму перспективасына қатысты бағалауындағы және күтулеріндегі өзгерістерді көрсетеді.

«FusionLab» компаниясы жүргізетін инфляциялық күтілерді бағалау жөнінде халыққа жүргізілген пікіртерім нәтижелері бойынша ТКИ 5 сұрақтың негізінде жеке индекстердің орташа мәні ретінде есептеледі. Жеке индекстер оң және теріс жауаптардың үлесі арасындағы айырма ретінде есептеледі. Жалпы алғанда, ТКИ ағымдағы жай-күй индексі мен тұтынушылық күтулер индексінен тұрады.

ТКИ оң аумақта тұр. 2016 жылғы екінші тоқсаннан бастап ТКИ мәні 100-ден асады, бұл қоғамды оң бағалау басым екенін білдіреді. 2019 жылғы үшінші тоқсанда ТКИ мәні пікіртерім жүргізудің басынан бері ең жоғары орташа тоқсандық мәнді көрсетіп, 119,9 жетті. Экономиканың 1 және 5 жыл аралығындағы дамуына қатысты бағалау барынша позитивті болып табылады. Теріс бағалау соңғы жылғы жеке материалдық жағдайға қатысты ғана басым.

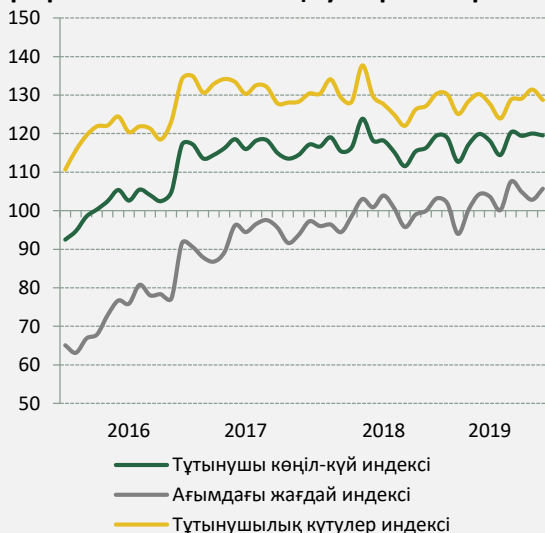
ТКИ-дің 2019 жылғы өсімі ағымдағы жағдайдың жақсаруына және тұтынушылық күтілер жақсаруына да негізделген. Жағымды серпінді 2017 жылғы екінші тоқсанда оң аймаққа өткен ірі сатып алулар индексі көрсетіп отыр, ол 2019 жылғы үшінші тоқсанда да 119,8 ең жоғары мәнге де жетті.

Қазақстанның барлық өңірлері үшін оптимистік тұтынушылық көңіл-күй тән, барынша жоғары орташа тоқсандық мәндер Шымкент, Қызылорда, Атырау сияқты қалаларда байқалады.

Бұл ретте барынша позитивтік тұтынушылық көңіл-күй әйелдер, жалданатын жұмысшылар және өздігінше еңбекпен қамтылғандар, 18-34 жастағы жастар арасында басым.

Жалпы алғанда, респонденттердің позитивтік көңіл-күйі сатып алуға дайын болу және экономикалық жағдайдың дамуын жоғары бағалау аясында оң аймақта қалуда.

1-график. ТКИ және оның субагрегаттары

2-график. Жеке индекстер

Дереккөзі: Fusion Lab

³ Халыққа инфляциялық күтулерді бағалау бойынша жүргізілген пікіртерім нәтижелерінің деректері негізінде жасалды.

IV. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ

4.1. Ішкі сұраныс

Қазақстан экономикасы мемлекеттік басқару органдары мен үй шаруашылықтарының тұтынуына негізделіп, тұрақты өсіп келе жатыр. 2016 жылдан бастап алғашқы рет таза экспорт экономиканың өсіміне теріс үлес қосты. Өндіріс құрылымы айтарлықтай өзгерген жоқ, ішкі сұраныстың жалғасып келе жатқан өсімінің аясында қызметтер секторы негізгі үлес қосуды жалғастыруда. Тау-кен саласында өсімнің баялауы сыртқы сұраныс әлсірегенін білдіреді.

2019 жылы фискалды импульстің және экономикада ірі инвестициялық жобалар іске асырылуы нәтижесінде ішкі сұраныстың кеңеюі экономикада инфляциялық қысымды күшейтеді.

2019 жылғы бірінші жартыжылдықтың қорытындылары бойынша түпкілікті пайдалану әдісімен ІЖӨ өсуі 4,0% болды, бұл бағалауға толығымен сәйкес келеді (26-график).

26 график. Түпкілікті пайдалану әдісімен ІЖӨ дерегі және болжамы. Құрамдауыштардың салымдары бойынша ІЖӨ-ні бөлшектеп байланыстыру, ж/ж жинақталған қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамы

Тұтынушылық сұраныс пен экспортты болжамды бағалау барынша дәл болып шықты. Импорттың өсу қарқыны бойынша барынша пессимистік бағалау жалпы жинақтау мен мемлекеттік басқару

органдарының тұтынуы өсімінің төмен болжамды мәнін теңестірді.

Мемлекеттік басқару органдарының тұтынуы өсуі 12,5%-ға дейін (болжам – 4,0%) үдеді. Мемлекеттік басқару органдарына еңбекақы төлеу өсуін жалғастырды (2019 жылғы бірінші жартыжылдықта 14%). 2019 жылғы бірінші тоқсанмен салыстырғанда тауарлар мен қызметтерді сатып алуға арналған шығыстардың өсімі 21%-ға біршама үдеді, ол өткен жылғы төмен базамен шамалы байланысты, осы шығындар Үкіметтің бюджет тапшылығын төмендету жөніндегі іс-шараларын іске асыру аясында қасқарды.

Біршама тұтынушылық және инвестициялық белсенділік жағдайында тауарлар мен қызметтер импорты 2019 жылғы бірінші жартыжылдықта күтілетін мәннен жоғары 10,5%-ға дейін үдеді. Импорт құрылымында инвестициялық (24,3%) және азық-түлікке жатпайтын тауарлар (11,2%) бойынша өсім болды. Инвестициялық импорттың өсімі тау-кен, жылу-энергия және өңдеу салаларында ірі жобалар іске асырылуына негізделді. Азық-түлікке жатпайтын тауарлар импорты құрылымында 2019 жылғы бірінші жартыжылдықтың қорытындылары бойынша жекелеген тауар топтары бойынша нақты көрсету бойынша біршама өсім байқалды (киім – 40,8%-ға, аяқ киім – 17,4%-ға, жиһаз – 44,0%-ға, дәрі-дәрмек – 2,6%-ға), ал осы тауралар импорты құны бойынша көрсетуде қысқарды (киім – 10%-ға, аяқ киім – 11%-ға, үйге арналған жиһаз – 30%-ға, дәрі-дәрмек – 3,6%-ға).

Азық-түлік импортының төмендеуі 2019 жылғы ақпан-мамырда Қырғызстан мен Өзбекстаннан жемістердің кейбір түрлерін әкелуге уақытша тыйым салынуымен байланысты болды.

Ішкі сұраныс кеңеюі және экономикада жоғары іскерлік белсенділік аясында жалпы жинақтау құрылымында соңғы екі тоқсанда байқалған (2018 жылдың соңында және 2019 жылғы бірінші тоқсанда) қорлардың одан әрі қысқаруы

болжанды. Алайда 2019 жылғы екінші тоқсанда ауыл шаруашылығын қоспағанда, экономиканың барлық негізгі секторларында нақты көрсеткіш бойынша қорлар өсті. Нәтижесінде, негізгі капиталға инвестициялар және қорлар өсуі аясында жалпы жинақтың үлесі болжам бойынша көзделгеннен біршама жоғары болды. Жалпы жинақтау 2019 жылғы бірінші жартыжылдықта 1,9% болжамды бағалауға қарағанда 4,1%-ға өсті.

Негізгі капиталға инвестициялар 2019 жылғы қаңтар-қыркүйекте 2018 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 9,7%-ға өсті (27-график). Инвестициялардың біршама бөлігі ғимарат пен құрылыстардың құрылысы мен күрделі жөндеуіне бағытталды (17,4%-ға өсті). Машиналарға, жабдықтарға және көлікке инвестициялар шамамен өзгерген жоқ (0,3%-ға өсті).

2019 жылғы қаңтар-қыркүйекте пайдалануға берілген жаңа негізгі құрал-жабдықтардың көлемі 2018 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 23,9%-ға қысқарды, бұл өндірісте көрсеткіш қысқаруына байланысты болды. Алайда ауыл шаруашылығында (61%), құрылыста (52%), ақпарат пен байланысты (2 есе) және кәсіптік ғылыми-техникалық қызметте (4 есе) өсім болды.

Салалар құрылымында инвестицияның өсуі ауыл шаруашылығында (40,8%-ға), тау-кен өнеркәсібінде (25,8%-ға), құрылыста (18,3%-ға), саудада (9%-ға), кәсіби ғылыми-техникалық қызмет (1,5%-ға) пен әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету жөніндегі қызметте (12,7%-ға) байқалды.

2019 жылғы қаңтар-маусымның қорытындылары бойынша тұрғын үй құрылысына инвестициялар 22,4%-ға жоғары өсуді көрсетті. Инвестициялардың өсуі Қарағанды (6%-ға төмендеу), Қостанай (13%-ға) және Павлодар (1,6%-ға) облыстарын қоспағанда, барлық өңірлерде байқалды. Елеулі түрде өсу Шымкент қ. (2 есеге), Түркістан облысында (46,2%-ға) және Атырау облысында (58,6%-ға) байқалды.

27-график. Инвестициялық белсенділік көрсеткіштері, ж/ж жинақталған қорытындымен

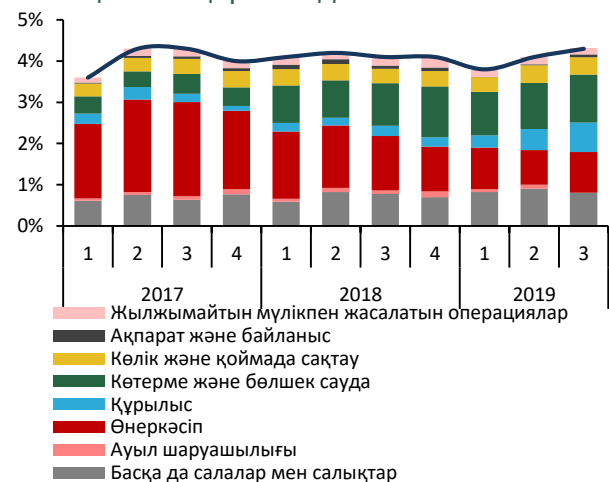

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

4.2 Ішкі ұсыныс

ҰЭМ-ның алдын ала мәліметтері бойынша 2019 жылғы қаңтар-қазанда өндірілген ІЖӨ көлемі алдыңғы жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 4,4%-ға ұлғайды (28-график).

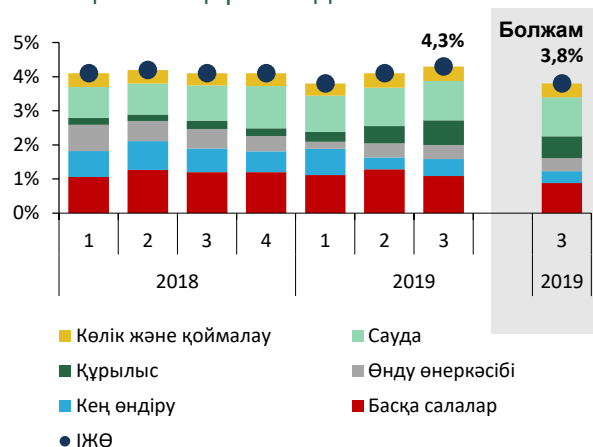
28 график. ІЖӨ декомпозициясы. Жалпы ішкі өнімнің өсуіне экономика салаларының қосқан үлесі, ж/ж жинақталған қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

Экономиканың дамуы тау-кен өндірісі мен қайта өңдеу саласында пайдалы қазбалар өндіру мен оларды қайта өңдеудің нәтижесінде, сондай-ақ көтерме және бөлшек саудада, құрылыс пен көлікте өсудің жеделдеуімен сипатталды (29-график).

29 график. Өндіру әдісімен ІЖӨ дерегі мен болжамы. Салалардың салымдары бойынша ІЖӨ декомпозициясы, ж/ж жинақталған қорытындымен

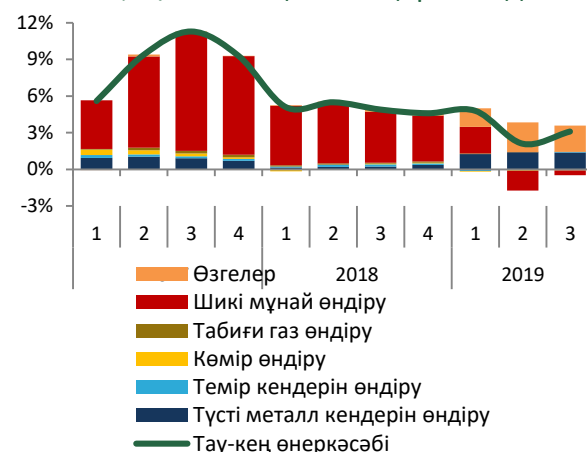
Дереккөзі: ҰЭМ СК

2019 жылдың қаңтар-қазан айларында тау-кен өнеркәсібіндегі өндіріс өсімі 3,7%-ды құрды.

2019 жылдың үшінші тоқсанында күрделі жөндеуге арналған ірі кен орындарының (Қарашығанақ және Теңіз) жоспарлы тоқтатылуына байланысты мұнай өндіру көлемінің төмендеуі күтілді. Іс жүзінде бір ғана Қарашығанақ кен орны тоқтатылды. Нәтижесінде, мұнай мен газ конденсатын өндірудің қысқаруы терең болмады. Сонымен, 2019 жылдың қаңтар-қазан айларында мұнай мен газ конденсатын өндірудің өсуі 0,3% құрады (нақты өндіру 74,8 млн тонна болды).

Металл кендерін (15,8%-ға өсу), атап айтқанда, темір рудаларын (3,8%-ға) және түсті метал рудаларын (18%-ға) өндіру, тау-кен өнеркәсібі саласындағы техникалық қызметтер (20,1%-ға) көлемінің ұлғаюы саланың өсуіне оң үлес қосты (30-график).

30 график. Тау-кен өнеркәсібінің декомпозициясы. Салалардың өсімге салымы, ж/ж жинақталған қорытындымен

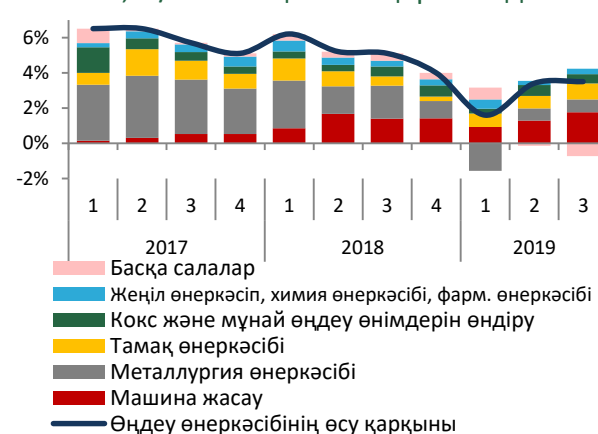

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

Өңдеу өнеркәсібі 2019 жылғы қаңтар-қазанда 3,3%-ға өсті.

Металлургия өнеркәсібіндегі өндіріс көлемінің өсуі (1,2%-ға), атап айтқанда, негізгі асыл және түсті металдар өндірісі (7,3%-ға) саланың өсуінің негізгі оң факторы болды. Сонымен қатар азық-түлік өндірісінің (2,1%-ға), мұнай өңдеу (5,7%-ға), сусындардың (13,9%-ға) және машина жасаудың (18,8%-ға) ұлғаюы да саланың өсуіне оң үлес қосты (31-график).

31 график. Өңдеу өнеркәсібінің декомпозициясы. Салалардың өсімге салымы, ж/ж жинақталған қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

2019 жылғы қаңтар-қазанда құрылыстағы өндіріс 12,7%-ға өсті. Жоғары өсім негізінен өндірістік нысандардың, тұрғын үйлердің және инженерлік ғимараттардың (мұнай және газ құбырлары) құрылысына байланысты.

Өңірлер қимасында құрылыс жұмыстары көлемінің ең көп өсуі Қарағанды, Қызылорда және Атырау облыстарында байқалады.

2019 жылдың қаңтар-қазан айларында сауда көлемі 7,5%-ға өсті. Сауданың оң серпіні көтерме сауданың 8,3%-ға, бөлшек сауданың 5,5%-ға өсуіне байланысты.

Көтерме тауар айналымының өсуі азық-түлікке жатпайтын тауарларды көтерме сатудың ұлғаюымен (12,1%-ға) байланысты болды.

Бөлшек тауар айналымының өсуі халықтың нақты ақшалай кірісінің өсуі себепті тұтынушылық сұраныстың артуымен байланысты. Сонымен, азық-түлік тауарларын сату 6,4%-ға, азық-түлік емес тауарлар 5,1% -ға өсті (32-график).

32-график. Бөлшек тауар айналымы өсімінің құрылымы және көтерме тауар айналымының өсу қарқыны, ж/ж өспелі қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

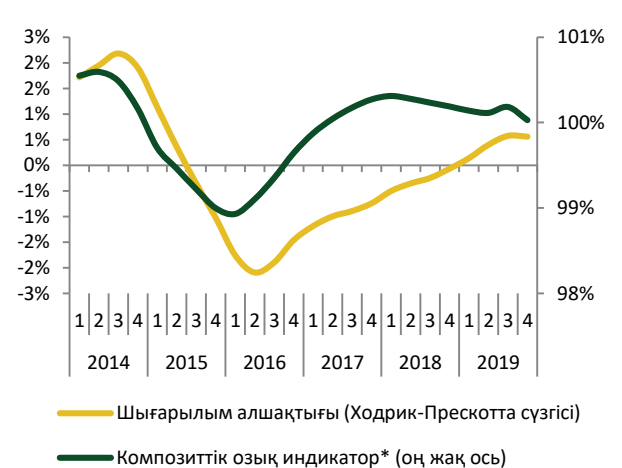
Сауданың оң серпіні аясында көлік және қоймаға сақтау саласының өсімі 2019 жылғы қаңтар-қазанда 5,6%-ды құрады. Өсуге жүктердің теміржол көлігімен (1,1%-ға өсу) және автомобиль көлігімен (7,3%-ға) тасымалы айтарлықтай үлес қосты.

Қазақстанның нақты секторының тұрақты даму серпіні сонымен қатар тоқсан сайын Ұлттық Банк жүргізетін кәсіпорындардың сауалнамаларын біріктіріме бағалау болып табылатын

композиттік озық индикатордың нәтижелерімен расталады.

Мұнайдың әлемдік нарығындағы қолайлы жағдайлар, сондай-ақ нақты ақшалай кірістердің өсуі жағдайында ішкі тұтынуды қалпына келтіру кәсіпорындардың дайын өніміне сұранысқа оң әсер етті. Сұралған кәсіпорындар (өнеркәсіп, ауылшаруашылығы, көлік, сауда, құрылыс) шикізат пен материалдар бағасының өсу қарқынының бәсеңдеуін, өндірістік қуаттарды пайдалану деңгейінің жоғарылауын, сатудың орташа пайдалылығын атап өтті. Кредиттеу жағдайларының нашарлағанын атап өткен және теңгенің АҚШ долларына шаққандағы айырбас бағамының өзгеруінен шаруашылық қызметке теріс әсерін көрген кәсіпорындар санының ұлғаюы жағымсыз фактор болды.

33 график. Композиттік озық индикатордың динамикасы және шығарылымның алшақтығы

Дереккөзі ҰЭМ СК, ҚРҰБ, ҚРҰБ есептеулері

2019 жылдың үшінші тоқсанында, жинақтайтын композиттік озық индикатор, шығарылым үзілісі сияқты, әлсіз оң аймақта тұр. Бұл нақты сектордағы іскерлік белсенділіктің тұрақты өсуін және экономикада әлсіз инфляциялық қысымның бар болуын көрсетеді (33-график).

2-бокс. Қазақстанда өсімдік шаруашылығын дамыту

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Соңғы 10 жыл ішінде ІЖӨ өндірісте ауыл шаруашылығының үлесі 5%-дан аспайды. Сонымен бірге, саланы дамытуда құбылмалы сипаты бар және ауа райы жағдайына байланысты. Ауыл шаруашылығы өнімінің көп бөлігі өсімдік шаруашылығының өнімімен қамтамасыз етіледі, онда ауыл шаруашылық дақылдарының арасында егін бойынша бірінші орында дән (оның ішінде күріш) және бұршақ дақылдары, оның үлесіне республиканың егін алқабы алаңдарының (оның ішінде бидай – 50%) 70% құрайды. Өсімдік шаруашылығы саласында өндіріс көлемі тұрақсыз және ауа райына байланысты күрт ауытқуына ұшырайды. Мәселен, мысалы, 2011 жылы дән дақылдарын рекордтық өнім жинау нәтижесінде (22,7 млн тонна бидай жиналды) өсімдік шаруашылығында жалпы шығарылымы 44,7%-ға ұлғайды (1-график).

Ағымдағы жыл керісінше астық аз болған. ҚР АШМ деректері бойынша дән және дәнді бұршақты дақылдардың жалпы түсімі 19,7 млн тонна болды, бұл 2018 жылғы астықпен салыстырғанда 13,7%-ға аз болды. Астықтың төмендеуі елдің солтүстік өңірлерінде ауа райының жағдайларына байланысты болды. Ағымдағы жылы астықтың қорын азайту аясында астықтың төмен түсімі бидайға бағаның өсіміне теріс әсерін тигізді. Мәселен, 2018 жылғы қазанда бидай тоннасы орташа 41 мың теңге болды, 2019

жылғы қазанда 63 мың теңгеге дейін өсті (2-график). Өңірлік бөлігінде бидай тоннасының барынша жоғары құны Қостанай облысында белгіленді (66 мың теңге), барынша төмен – Алматы облысында (48 мың теңге). Қостанай облысында бидайға бағаның өсімі 2018 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда (республика бойынша барынша төмендеуі) 2019 жылғы қаңтар-қазанда 40,5%-ға төмендеген дән дақылдарының астығы төмен болу аясында байқалды.

Өңірлік бөлігінде 2019 жылғы қаңтар-қазанда ауыл шаруашылығы өнімінің ең көп бөлігі Алматы (үлесі 15,9%), Солтүстік Қазақстан (12,9%), Түркістан (12,4%), Ақмола (10,6%) облыстарында өндірілген. Алматы, Солтүстік Қазақстан, Ақмола облыстары өсімдік шаруашылығы өнімін шығару бойынша көшбасшы болды.

Дереккөзі: ҰЭМ СК

4.3. Еңбек нарығы

Үшінші тоқсанда жалдамалы жұмысшылардың өсу және халықтың өзін-өзі жұмыспен қамтығандар санының қысқару аясында еңбек нарығында қолайлы жағдай байқалды. Жалақының өсуі жеделдеді, бұл бір уақытта еңбек өндірісінің өсу қарқынының бәсеңдеуімен экономикада проинфляциялық тәуекелдер.

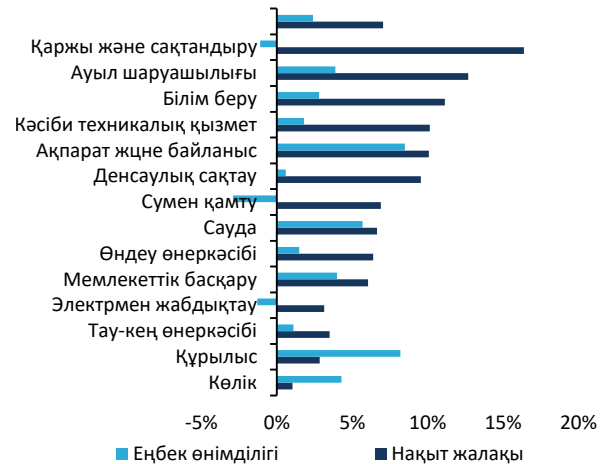
Жұмыс күшінің өсу қарқыны 2017 жылғы аяғынан үздіксіз үдеуі 0,5%-ға баяулады. Жұмыс күшінің құрылымында жұмыспен қамтылған халық санының (0,5%), сол сияқты жұмыссыздар саны (0,1%) өсуі байқалды.

Қысқа уақыт өсуінен кейін экономикада өзін-өзі жұмыспен қамтылғандар саны қысқару қарқыны жалғасты және 3-тоқсанда еңбек нарығында олардың 0,6%-ға қысқаруы байқалды. Сонымен бірге жалдамалы қызметкерлердің саны ауыл шаруашылығы және мемлекеттік басқару және қорғаныс салаларын қоспағанда барлық секторларда ұлғайды. Мемлекеттік қызметкер санының қысқаруы 2016-2018 жылдарда бірінші рет байқалады.

2019 жылғы үшінші тоқсанда нақты жалақының өсуі 12%-ға жеделдеді. Мемлекеттік секторына еңбекақыға бюджет шығысын жеделдетуге негізгі үлес қосты, олар 2019 жылғы үшінші тоқсанда 30%-ға ұлғайды. Нақты жалақы тұрғын үй және тамақтану және басқа салалар бойынша қызмет салаларды қоспағанда экономиканың барлық салаларында өсті.

2019 жылғы бірінші жартыжылдықта жалақының өсу қарқыны еңбек өндірісінің өсу қарқынынан озып кету қарқыны экономикада сақталады (34-график). Еңбек өндірісі 2,4%-ға өсті, оның ішінде тауарлар өндірісі бойынша 2,8%-ға, қызмет көрсету бойынша салаларда 2,3%-ға өсті.

34 график. Нақты жалақы және еңбек өнімділігі, ж/ж жиынтық қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Сумен жабдықтау, электрмен жабдықтау, тұрғын үй және тамақтану жөніндегі қызмет, өнер, ойын-сауық және демалыс салаларында және басқа да еңбек өнімділігі төмендеді, ЖҚҚ өсуімен салыстырғанда жұмыспен қамтылудың қарқынды өсуінен болды (35-график).

Еңбек өнімділігінің ең үлкен өсуі ақпарат және байланыс салаларында және жылжымайтын мүлікпен жасалатын операцияларда жұмыспен қамтылу аясында байқалады. Қалған салаларда еңбек өнімділігінің қалыпты өсуі байқалады.

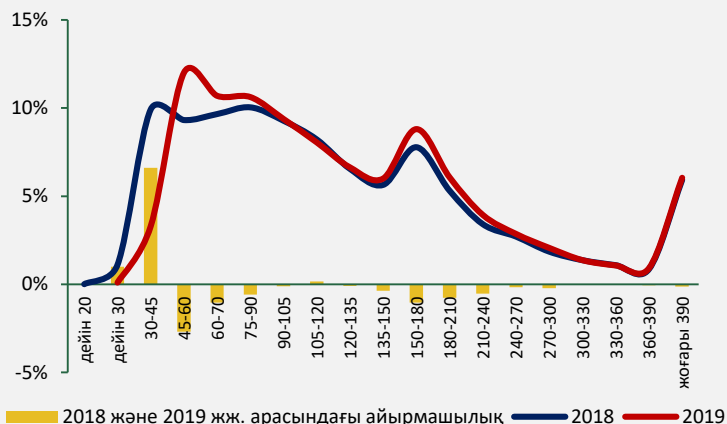
35 график. Еңбек өнімділігінің өсуіне көрсеткіштердің қосылуы, ж/ж жиынтық қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ

3-бокс. Ең төмен жалақының (ЕТЖ) өсуі жалдамалы қызметкерлердің орташа айлық жалақысының деңгейіне әсері⁴

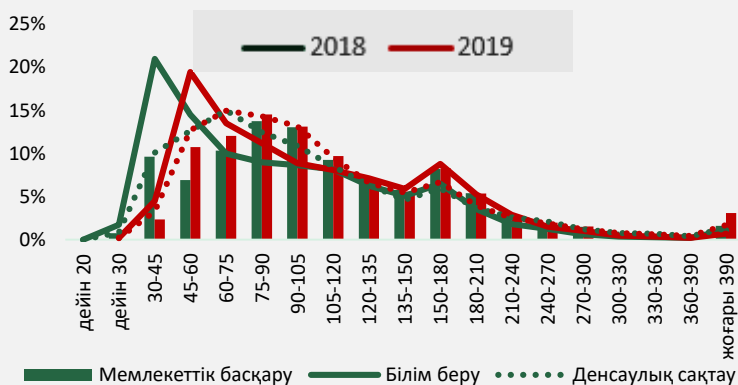
1 график. 2018-2019 жж. қызметкерлерді жалақы деңгейі бойынша бөлінуі

Дереккөзі: ҰЭМ СК

тобына өту байқалады. 30-45 мың теңге жалақысы бар тобынан 45-60 мың теңге жалақысы бар тобына ауысу деңгейі байқалады. Бөлу соңында өсу үрдісі ауыл шаруашылығы, білім беру, денсаулық сақтау, мемлекеттік басқару және қорғаныс, өнер, ойын-сауық және демалыс салаларын қоспағанда экономиканың барлық салалары үшін тән болған. Осы салалар бойынша басшы және мемлекеттік қызметкерлер сыныптағы қызметкерлердің орташа айлық жалақысы (ұлттық сыныптаушыға сәйкес) кемінде 250 мың теңгені құрайды. Алайда мемлекеттік басқару және қорғаныс секторында басшы лауазымдардан басқа Б корпусының әкімшілік мемлекеттік қызметкерлері де ескеріледі. Қызметкерлердің осы сыныптағы жалақының дәстүрлі ең жоғары деңгейі кен өндіру саласы үшін (767 мың теңге) және қаржылық және сақтандыру қызметі (787 мың теңге) салаларына тән.

2 график. 2018-2019 жылдарда СЭҚ бойынша қызметкерлерді жалақысы бойынша бөлу

Дереккөзі: ҰЭМ СК

және өнердегі, ойын-сауықтағы және демалыстағы осы сыныптың қызметкерлері экономика бойынша орташа айлық жалақының ең аз мөлшерін алды. Денсаулық сақтауда және білім беруде қабылданған мемлекеттік шаралар нәтижесінде біліктілігі жоқ қызметкерлердің жалақысы 35%-ға, мемлекеттік басқаруда және қорғаныста – 25%-ға, жалпы экономика бойынша – 20%-ға өсті.

2019 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстанда ең төмен жалақының мөлшері (ЕТЖ) 1,5 есеге 28000 теңгеден 42500 теңгеге дейін көтерілді. 2019 жылғы бірінші тоқсанда шағын кәсіпорындарды ескере отырып, орташа айлық жалақы (ОЖ) 10,5%-ға өсті. Жалақы бойынша қызметкерді бөлу⁵ құрылымын талдай отырып, 2019 жылы жалақысы 20 мың теңге дейін қызметкерлер жоқ екенін атап өтуге болады. 30-45 мың теңге мөлшерде табыс табатын қызметкерлердің санын қысқаруы байқалады және олардың 45-60 мың теңге жалақысы бар қызметкерлер

Салалық құрылымда ЕЖМ ұлғайту мемлекеттік сектордың салаларына, атап айтқанда білім беру саласына ең үлкен ықпал етті (2-график). Қызметкерлердің «кәсіпқой мамандар» сыныбындағы орташа айлық жалақысы мемлекеттік басқару және қорғаныс саласында 29%-ға, білім беру саласында 7%-ға және денсаулық сақтау саласында 4%-ға өсті. Қызметкерлердің «біліктілігі жоқ жұмысшы» (техникалық қызметкер) сыныбы үшін орташа айлық жалақының біршама өсуі байқалды. 2018 жылы мемлекеттік сектордағы

⁴ "Қазақстан Республикасындағы жұмыскерлер жалақысының құрылымы және оны бөлу", 2019 жылғы (сәуір айында толық жұмыспен өтеген) ҰЭМ СК бюллетені деректерінде негізделген

⁵ 2019 жылғы сәуірге есептелген жалақы мөлшері бойынша жұмыспен өтелген қызметкерлер санын бөлу.

4.4. Фискалдық саясат

2019 жылы салық-бюджет саясатының әлеуметтік бағыттылығы болды. Бұл республикалық бюджеттің әлеуметтік көмекке және әлеуметтік қамсыздандыруға, жалақыға, зейнетақыға, стипендияға, жәрдемақыға шығыстарының өсуімен көрінді, осылайша тұтынушылық сұраныстың кеңеюіне және экономикадағы инфляциялық қысымның сақталуына оң ықпал етеді.

2019 жылғы қаңтар-қазан айларында бюджет тапшылығы 2018 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 3,0 есе артып, 1,1 трлн құрады. Бюджет тапшылығының кеңеюі бірінші кезекте жылдық мәніндегі кірістердің 13,7%-ға ұлғаюымен салыстырғанда, шығыстардың 20,6%-ға озық өсуімен негізделген (36-график).

Мұнайға жатпайтын бюджет тапшылығы (Ұлттық қордан трансферттерді ескермегенде бюджет тапшылығы) 2019 жылғы қаңтар-қазан айларында 2018 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 31,5%-ға көп болып, 3,9 трлн құрады. Бұл ретте 2019 жылғы қаңтар-қазанда Ұлттық қордан бюджетке 2 417,9 млрд теңге сомасына кепілдік берілген трансферт және 370 млрд теңге сомасына нысаналы трансферт жіберілді (2018 жылы Ұлттық қордан кепілдік берілген трансферт 2 600 млрд теңге болды).

36 график. Республикалық бюджеттің жалпы және мұнайға жатпайтын сальдосы

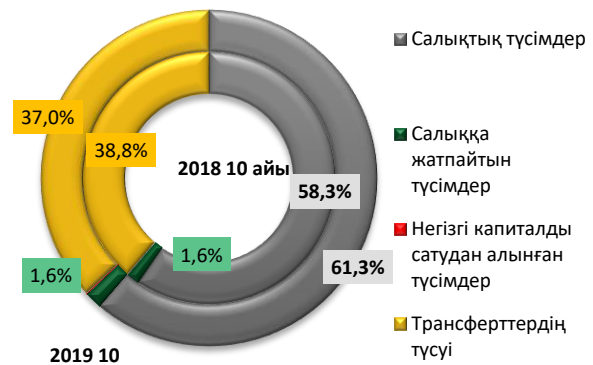

Дереккөзі: ҚР Қаржы министрлігі, ҚРҰБ есептеулері

Республикалық бюджеттің 2019 жылғы қаңтар-қазандағы кірісі алдыңғы жылғы ұқсас кезеңімен салыстырғандағы 13,7%-ға ұлғайып және 8,4 трлн теңгені құрады (37-график). Мұндай өсім көбінесе мұнайға жатпайтын түсімдердің, атап айтқанда 17,1%-ға өскен салық түсімдерінің ұлғаюымен қамтамасыз етілді.

Салық түсімдерінің өсуі экономиканың негізгі салаларында тауарды өндіру мен қызметті көрсетудің өсу аясында ҚҚС 27,4%-ға және корпоративтік табыс салығының 16,0%-ға өсуімен қамтамасыз етілді.

37 график. Республикалық бюджет кірістерінің құрылымы

Дереккөзі: ҚР Қаржы министрлігі

Республикалық бюджеттің 2019 жылғы қаңтар-қазандағы шығыстары алдыңғы жылғы ұқсас кезеңімен салыстырғандағы 20,6%-ға ұлғайып және 9,1 трлн теңгені құрады. Әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қамсыздандыруға (өсім 25,8%), білім беруге (23,7%-ға), денсаулық сақтауға (11,8%-ға), қорғанысқа (33,5%-ға) жұмсалатын шығыстар шығыстардың өсуіне негізгі үлес қосты. Құрамында өзгеден басқа, мемлекеттік бюджеттің қаражаты есебінен қамтылатын ұйымдардың азаматтық қызметшілерінің жекелеген санаттарына, қызметкерлеріне жалақыны көтеруге шығындар көзделген шығындардың өзге баптарына 4,6 есеге бюджет шығыстарының ұлғайғанын атап өту керек.

V. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ

5.1. Ақша нарығы

Ақша нарығындағы ахуал теңгемен өтімділік профициті ықпалымен қалыптасуы жалғасты. Бұл үрдіс ақша нарығы мөлшерлемелеріне базалық мөлшерлеменің пайыздық дәлізінің төменгі деңгейіне дейін төмендететін ықпал етті. ҚРҰБ операциялары ақша-кредит саясаты қарқынының бұрмалану тәуекелін болдырмай базалық мөлшерлеме дәлізінде операциялық таргетті қалыптастыруды қамтамасыз етті. Ақша нарығының түрлі сегменттеріндегі мөлшерлемелер операциялық таргет деңгейіне жақын қалыптасты.

2019 жылғы қыркүйек-қарашада Ұлттық Банктің базалық мөлшерлемесі бойынша екі шешім қабылданды. 9 қыркүйекте базалық мөлшерлеме 9,00%-дан 9,25%-ға дейін артты. 28 қазанда базалық мөлшерлеме 9,25% деңгейінде сақталды.

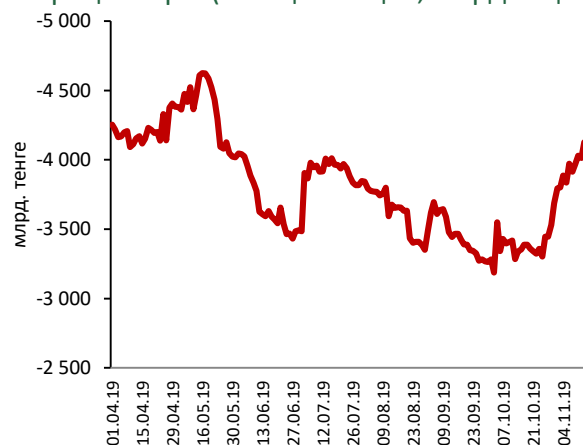
Ақша-кредит талаптары бейтарап деңгейде сақталды.

Ұлттық Банктің ақша нарығының мөлшерлемесін арттыру бойынша шаралары қыркүйек-қарашада жалғасты. Кірістілік қисығының бүкіл қысқа мерзімді секторының пайыздық мөлшерлемелерінің тиісті дифференциясын сақтай отырып, кірістілікті арттыру нәтижесінде ақша нарығының TONIA нысаналы мөлшерлемесі базалық мөлшерлеме деңгейіне жуық қалыптаса бастады. 6 және 12 айлық мерзімді ноталар бойынша ашық позиция қыркүйектегі 78%-дан төмендеп, 2019 жылғы қарашаның соңында айналыстағы ноталардың жалпы көлемінен 62%-ды құрады.

Ақша нарығындағы ахуал ҚРҰБ операцияларымен алынуы жалғасып отырған өтімділіктің құрылымдық профицитінің ықпалымен дамуын жалғастырды. Артық өтімділік қысқа мерзімді ноталар, тікелей репо арқылы, сондай-ақ депозиттік операциялар, оның ішінде депозиттік аукциондар арқылы

алынады. 2019 жылғы қарашада ашық позицияның өсуіне Ұлттық Банктің 28 күндік мерзімді ноталарына жаңа өтімділіктің әкелінуі себеп болды, бұл ретте 364 күндік мерзімді ноталардың көлемі 2019 жылғы қыркүйек-қарашада аз ғана өзгерді (38-график).

38 график. Ішкі нарықтағы ҚРҰБ операциялары (ашық позиция, млрд теңге)

Дереккөзі: ҚРҰБ

Базалық мөлшерлеменің артуы ашық нарық операциялары бойынша мөлшерлемелерде көрініс тапты. Қысқа мерзімді ноталардың кірістілігі 2019 жылғы қыркүйек-қарашада базалық мөлшерлеменің пайыздық дәліздің жоғарғы шегі арасында 9,11-10,19% диапазонында қалыптасты, бұл экономикаға қаржы нарығы тарапынан инфляциялық қысымды шектеу мақсатында өтімділікті байланыстыру себеп болды.

TONIA мөлшерлемесі негізінен пайыздық дәліздің төменгі шегіне жақын қалыптасты. Мөлшерлеменің қысқа уақытта артуы салық төлеу кезеңінде өтімділікке сұраныс аясында теңгемен қарыз алуға сұраныстың артуына байланысты болды (39-график).

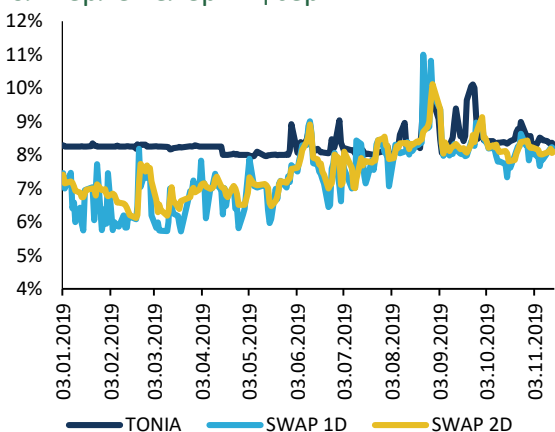
39 график. Базалық мөлшерлеме, TONIA мөлшерлемесі және 7 күндік қысқа мерзімді ноталардың кірістілігі

Дереккөзі: ҚРҰБ, ҚҚБ

СВОП нарығында мөлшерлемелерді TONIA мөлшерлемес деңгейіне жақындағаны байқалады (40-график).

40 график. Ақша нарығы мөлшерлемелерінің серпіні

Дереккөзі: ҚҚБ

Осылайша мөлшерлемелер ақша нарығының бүкіл сегментінде салыстырмалы деңгейлерде (пайыздық дәліздің төменгі шегіне жақын) қалыптасады.

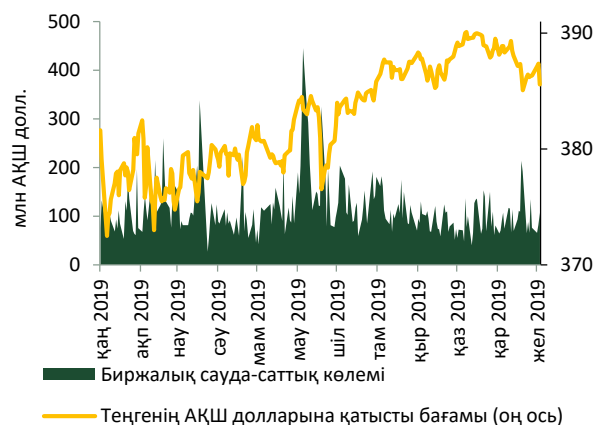
5.2. Валюта нарығы

Валюта нарығындағы ахуал салыстырмалы түрде тұрақты болып қалуда. Теңгенің серпіні түрлі бағытта болды және сыртқы да, сол сияқты ішкі де факторлармен айқындалды. Жағымды сыртқы конъюнктураның сақталуы теңгенің айырбастау бағамына қысымын

төмендетті. Теңгенің айырбастау бағамын қолдайтын неғұрлым маңызды ішкі фактор салық аптасы кезеңінде 2019 жылғы қарашада экспортерлердің валюталық түсімді сатуы болды.

Қыркүйек-қарашада теңге бағамы АҚШ долларына қатысты 0,3%-ға нығая отырып, бір АҚШ доллары үшін 385,07 теңгеден 390,12 теңгеге дейінгі диапазонда өзгерді. Ең төменгі мен ең жоғарғы мәндер арасындағы айырма 1,3% болды (41-график).

41 график. Айырбастау бағамының серпіні және валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі

Дереккөзі: ҚҚБ

Жалпы USD/KZT валюталық жұбының биржалық сауда-саттық көлемі теңгенің айырбастау бағамын нығайту аясында қарашадағы жекелеген өршулерін қоспағанда, кезең ішінде теңдей бөлінді. Қаралып отырған кезеңде Ұлттық Банктің өктемдігінің нетто-көлемі 0-ге тең болды.

2019 жылғы қыркүйек-қарашада сыртқы секторда жағымды үрдіс байқалды. Мұнайдың әлемдік нарықтағы бағасы бір баррель үшін 60,4 АҚШ долларынан 62,4 АҚШ долларына дейін 3,3%-ға артты. Қазақстанның сауда серіктес елдерінің валюталары осы кезеңде нығайғанын көрсетті. АҚШ долларына қатысты Ресей рублі 4,0%-ға, юань 1,6%-ға нығайды.

2019 жылғы қарашаның үшінші онкүндігінде теңгенің нығаяуына тоқсан сайынғы салықтық апта - жер қойнауын

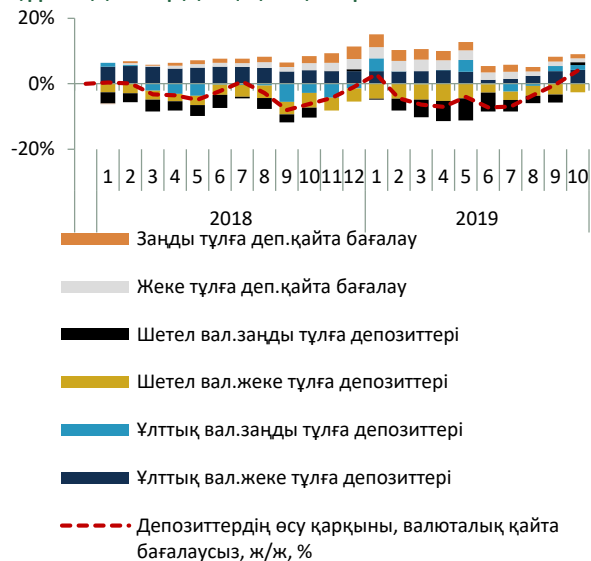
пайдаланушылардың валюталық түсімді сату кезеңі ықпал етті.

5.3. Депозит нарығы

Депозит ұйымдарында орналастырылған депозиттер 2019 жылғы тамыздан бастап қазан аралығында орнықты өсімді көрсетті.

2019 жылғы қазанда депозиттер жылдық көрсеткіште 6,4%-ға немесе 1,1 трлн теңгеге өсіп, 18,8 трлн теңгені құрады (42-график).

42 график. Депозиттердің өсуіне құрамдастардың қосқан үлесі

Дереккөзі: ҚРҰБ

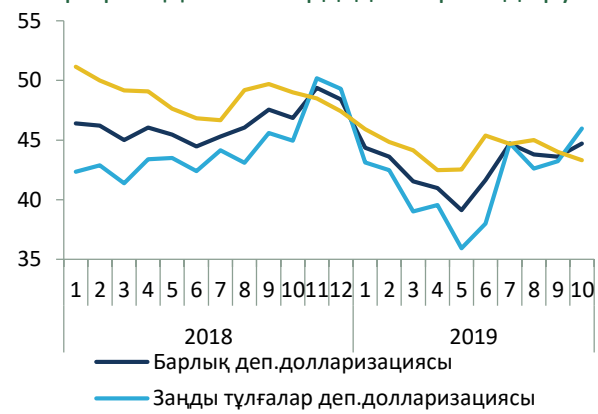
Депозиттердің өсуі жеке тұлғалардың ұлттық валютадағы салымдарының (2019 жылғы тамыз-қазанда өсуі 4,8% немесе 228 млрд. теңге болды), сондай-ақ корпоративтік сектор депозиттерінің ұлғаюы (2019 жылғы тамыз-қазанда өсуі 10,2% немесе 922 млрд. теңге болды) есебінен қамтамасыз етілді. Жалпы алғанда, теңгемен салымдар тамыз-қазанда 6,3%-ға немесе 615 млрд. теңгеге өсті.

Валютадағы салымдар да өсуін көрсетуде және 2019 жылғы тамыз-қазанда 6,3%-ға немесе 499 млрд. теңгеге өсті. Осылайша, валютадағы депозиттердің көлемі біртіндеп жылдың басындағы деңгейге жақындап келуде. Халықтың

шетел валютасындағы салымдар бойынша аздап төмендеу байқалды.

Депозиттерді долларландыру деңгейі корпоративтік сегментте шілдедегі 44,7%-дан қазандағы 46,0%-ға дейін өсті, жеке сегментте с 44,7%-дан 43,3%-ға дейін төмендеді (43-график). Нәтижесінде депозиттерді долларландырудың жалпы деңгейі 2019 жылғы шілдедегі деңгейде қалды да, 44,7% болды.

43 график. Депозиттерді долларландыру

Дереккөзі: ҚРҰБ

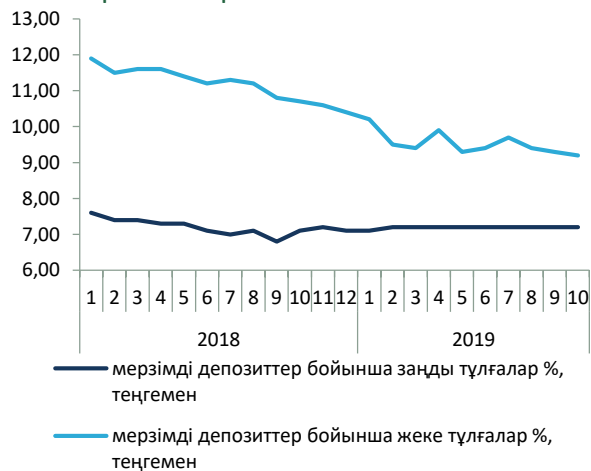
Занды тұлғалардың ұлттық валютадағы депозиттері бойынша мөлшерлемесі 2019 жылғы ақпаннан бастап 7,2% деңгейде тұрақтанды.

Жеке тұлғалардың депозиттері бойынша мөлшерлемеге «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ реттейтін депозиттер бойынша шекті мөлшерлемелердің өзгеруі әсерін тигізіп отыр. 2019 жылғы қыркүйектен бастап халықтың жаңадан тартылатын салымдары бойынша ең жоғары мөлшерлемелерді ай сайынғы айқындау тәсілі өзгерді, оған сәйкес мерзімді емес теңге салымдары және мерзімі 6 ай болатын мерзімді салымдар бойынша мөлшерлемелер базалық мөлшерлеме негізінде, ал бір жылдан асатын мерзімге орналастырылатын жинақ және мерзімді салымдар бойынша – нарықтық мөлшерлемелер негізінде есептеледі.

Мерзімді салымдардың кейбір түрлері бойынша ең жоғары мөлшерлемелердің төмендеуі нәтижесінде жеке тұлғалардың мерзімді депозиттері бойынша

мөлшерлемесі 2019 жылғы шілдедегі 9,7%-дан 2019 жылғы қазандағы 9,2%-ға дейін төмендеді (44-график).

44 график. Субъектілер және валюталар бөлігінде мерзімді депозиттер бойынша мөлшерлемелер

Дереккөзі: ҚРҰБ

5.4. Кредит нарығы

Банктердің депозиттік базасының өсуі негізінде кредит нарығы өсуін жалғастыруда. 2019 жылғы қыркүйек-қазанда кредиттік портфельдің жылдық өсуі соңғы 3 жылдағы ең жоғарғы мәніне жетті.

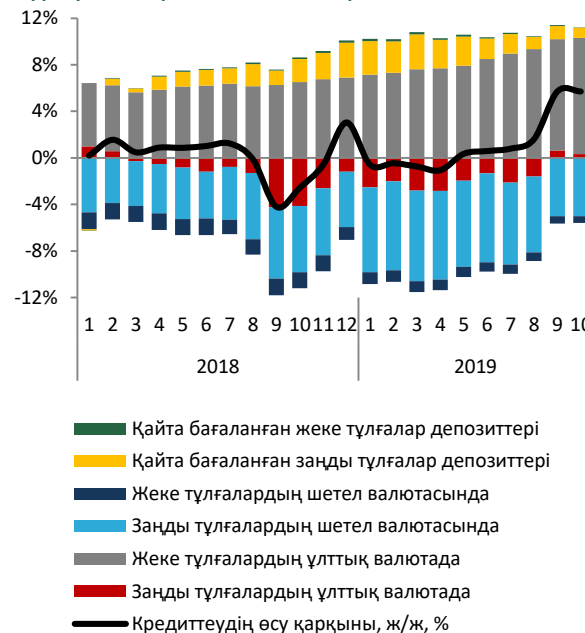
2019 жылғы тамыз-қазанда кредит нарығының көрсеткіштері жеке сектордың, валюталық кредиттерді және ұлттық валютадағы бизнес кредиттерін қайта бағалаудың есебінен өсуін жалғастырды. Заңды тұлғаларға ұлттық валютада берілген кредиттердің оң өсуі алғаш 2018 жылғы ақпаннан бастап байқалды.

Банктердің кредиттік портфелі 2019 жылғы қазанда жылдық көрсеткіш бойынша 5,7%-ға өсті (45-график) және 13,5 трлн. теңге болды. Қайта бағалауды есепке алмағанда өсу 4,7% болды.

Экономикаға берілген кредиттердің өсуінің негізгі факторы жеке сегмент болып қалуда. 2019 жылғы қазанда жылдық көрсеткіш бойынша жеке сектордың кредиттері 6,4 трлн. теңгеге жетіп, 23,2%-ға немесе 1,2 трлн теңгеге ұлғайды, олардың кредиттердің жалпы көлеміндегі үлесі экономикаға берілген жиынтық

кредиттердің құрылымында тарихи ең жоғары 47,3%-дық деңгейге жетті.

45 график. Кредиттердің жылдық өсуіне құрауыштардың қосқан үлесі

Дереккөзі: ҚРҰБ

Жеке тұлғалардың кредиттік портфелінде негізгі үлесті тұтынушылық және ипотекалық кредиттер алады, олардың үлесі тиісінше 63% және 26%. 2019 жылғы қазанда тұтынушылық кредиттеудің жылдық өсуі 23,8% немесе 773,6 млрд. теңге, ипотекалық кредиттеудікі – 34,6% немесе 434,3 млрд. теңге болды.

Корпоративтік сегментте 2019 жылғы қыркүйек-қазанда заңды тұлғалардың кредиттік портфелі төмендеуінің баяулағаны байқалды, қазанда жылдық көрсеткіш бойынша төмендеу 7,1 трлн. теңгеге дейін 6,3% (қыркүйекте 5,5%, тамызда – 11,5%) болды. Валюталық корпоративтік кредиттердің нақты көлемінің төмендеу үрдісін жалғастыруына қарамастан, оларды валюталық қайта бағалау айырбастау бағамының әлсіреуі аясында кредиттердің өсіміне оң үлес қосуда.

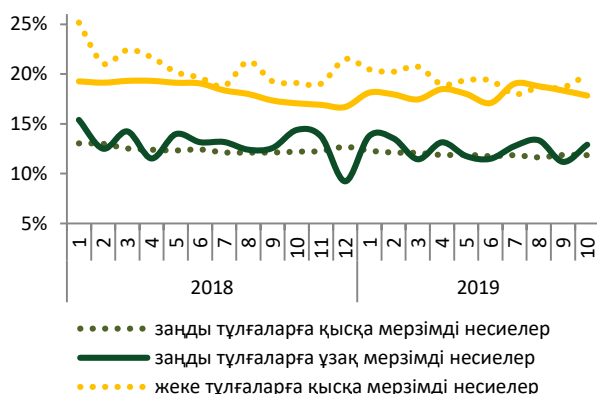
ҚРҰБ жүргізіп отырған экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының пікіртеріміне сәйкес 2019 жылғы үшінші тоқсанда кредиттеу талаптарын бағалау (мөлшерлемелер деңгейі, ең жоғарғы мөлшері, кредиттеу мерзімі) теріс болып

қалды. Бұл ретте кредиттеу талаптарының нашарлағанын атап өтетін кәсіпорындардың саны да біртіндеп төмендеуде. Банктерге кредиттер үшін ҚРҰБ-ның мониторингіне қатысатын кәсіпорындардың 20,3%-ы кредит алуға өтініш берді (2019 жылғы 2-тоқсанда – 19,9%), олардан 89% кәсіпорын (87,9%) кредит алды.

Ұлттық валютамен бизнеске кредиттер бойынша мөлшерлеме төмендеуін жалғастыруда. 3-тоқсанда кредиттер бойынша нақты және кәсіпорындар үшін қолайлы пайыздық мөлшерлемелер арасындағы аралықтың аздап кеңеюі байқалды (2019 жылғы 2-тоқсандағы 5,7 п.т. салыстырғанда 6,0 п.т. дейін).

Заңды тұлғалардың ұлттық валютамен кредиттері бойынша сыйақының орташа алынған мөлшерлемесі 2019 жылғы қазанда 12,0% (46-график) болды.

46 график. Ұлттық валютамен кредиттер бойынша мөлшерлеме

Дереккөзі: ҚРҰБ

НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР ЖӘНЕ ҰҒЫМДАР

Базалық инфляция – әкімшілік, оқиғалық және маусымдық сипаттағы жекелеген факторлардың ықпалымен бағаның қысқамерзімді біркелкі емес өзгерістерін болдырмайтын инфляция.

Базалық мөлшерлеме – Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының ақша нарығында номиналдық банкаралық пайыздық мөлшерлемелерді реттеуге мүмкіндік беретін негізгі құралы болып табылады. Базалық мөлшерлеменің деңгейін белгілей отырып, Ұлттық Банк ортамерзімді кезеңде баға тұрақтылығын қамтамасыз ету бойынша мақсатқа қол жеткізу үшін ақша нарығының таргеттелетін (нысаналы) банкаралық қысқамерзімді мөлшерлемесінің нысаналы мәнін айқындайды.

Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы – ұзақ уақыт бойы өндіріс барысында пайдаланылатын қаржылық емес активтердің өсуі. Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы мынадай құрамдас бөліктерден тұрады: а) есептен шығаруды шегергенде, жаңа және қолданыстағы негізгі қорларды сатып алу; б) жасалған материалдық активтерді қомақты жақсартуға шығындар; в) жасалмаған материалдық активтерді жақсартуға шығындар; г) жасалмаған шығындарға меншік құқығын беруге байланысты шығыстар.

Валюталық своп – бір валютаның белгілі бір санын басқасына әр түрлі екі валюталау күнімен айырбастай отырып бір мезгілде сатып алу мен сатуды болжайтын валюталық мәміле.

Ішкі жалпы өнім (ІЖӨ) – өндірістің пайдаланылған факторларының ұлттық тиістілігіне қарамастан, тұтыну, экспорт және жинақтау үшін мемлекеттің аумағында экономиканың барлық салаларында жасалған барлық соңғы тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің (яғни тікелей пайдалануға арналған) нарықтық құнын көрсететін көрсеткіш.

Ақша базасы Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша, банктердің аударылатын және басқа да депозиттері, банктік емес қаржы ұйымдарының аударылатын депозиттері және мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары.

Ақша массасы (М3) Ұлттық Банктің және банктердің баланстарының шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшаның және банктік емес резидент заңды тұлғалардың және халықтың ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа да депозиттерінен тұрады.

Экономиканы долларландыру – шетел валютасы (көп жағдайда – АҚШ доллары) ел ішіндегі немесе оның экономикасының жекелеген секторларында операцияларды жүзеге асыру үшін қолданыла бастайтын жағдай, бұл ретте ұлттық валюта ішкі ақша айналымынан ығыстырылады, жинақтау, құн өлшемі және төлем құралы болады.

Инфляция – тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге бағаның жалпы деңгейінің өсуі. Қазақстандағы инфляция тұтыну бағаларының индексімен өлшенеді.

Тұтыну бағаларының индексі – халықтың тұтыну үшін сатып алатын тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге бағаның жалпы деңгейінің өзгеруі. Инфляцияны есептеу үшін Қазақстанның тұтынушылық қоржыны үй шаруашылықтары шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуындағы ең көп үлестік салмақты алатын тауар мен көрсетілетін қызметті қамтиды, ТБИ тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің белгіленген жиынтығының ағымдағы кезеңнің бағасымен құнының оның алдыңғы (базистік) кезеңнің бағасымен құнына қатынасы ретінде есептеледі. Индексті Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті есептейді.

Инфляциялық таргеттеу – инфляцияның нысаналы деңгейіне қолжеткізуге бағдарланған ақша-кредит саясатының режимі.

Композиттік индикатор – экономиканың нақты секторын дамытудың қысқамерзімді үрдістерін көрсету үшін қызмет ететін жинақтаушы индикатор. Композиттік индикатор ілгері жүру қасиетіне ие бола отырып, экономикада ілгерілеу және құлдылау болған және өзгерген кезде циклдік өзгеруді көрсету және ауысу нүктелерін анықтау үшін қолданылады. Композиттік индикатор конъюнктуралық зерттеулердің қатысушылары болып табылатын Ұлттық Банктің кәсіпорындары жүргізетін сауалнамалардың нәтижелері негізінде қалыптасады.

Қысқамерзімді экономикалық индикатор жеделділікті қамтамасыз ету мақсатында есептеледі және ІЖӨ-нің 60%-нан асатын базалық салалар: ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп, құрылыс, сауда, көлік және байланыс бойынша шығарылымдар индекстерінің өзгеруіне негізделеді. Көрсеткіш бақыланбайтын экономика бойынша есептелмей және басқа макроэкономикалық түзетулерді қолданбай қалыптастырылады.

Кредиттік аукциондар – Ұлттық Банктің кері сату арқылы бағалы қағаздарды сатып алу аукционы.

Ең төменгі резервтік талаптар (ЕТРТ) – банк өз кассасында қолма-қол ақша және Ұлттық Банктің корреспонденттік шоттарында ұлттық валютадағы (резервтік активтер) ақша түрінде ұстайтын банктің міндеттемелері сомасынан міндетті үлес. Банкердің резервтелетін міндеттемелер көлемін ЕТРТ нормативтері реттейді.

Кері РЕПО – белгіленген мерзімнен кейін алдын-ала белгіленген бағамен қайта сату міндеттемесімен бағалы қағазды сатып алу мәмілесі. Ұлттық Банктің кепілдік тізіміне сәйкес банкерге бағалы қағаздармен қамтамасыз етілген теңгелік өтімділікті беру мақсатында Ұлттық Банк кері РЕПО операцияларын жүзеге асырады.

Ашық нарықтағы операциялар – базалық мөлшерлемеге жақын пайыздық мөлшерлемелер деңгейін қалыптастыру мақсатында ақша нарығындағы өтімділікті беру немесе алу бойынша аукциондар түріндегі Ұлттық Банктің тұрақты операциялары.

Тұрақты қолжетімділік (тұрақты тетік) **операциялары** – ашық нарықтағы операциялардың нәтижелері бойынша қалыптасқан өтімділік көлемін түзету бойынша ақша-кредит саясатының құралдары. Тұрақты тетіктер мәміленің бір тарабының субъектісі Ұлттық Банк болып табылатын екіжақты мәмілелер шеңберінде жүзеге асырылады. Бұл операциялар банкердің бастамасы бойынша жүргізіледі.

Аударым депозиттері – бұл 1) кез келген сәтте номинал бойынша ақшаны айыппұлдар мен шектеулерсіз айналдыруға болатын; 2) чектің, траттың немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын барлық депозиттер. Аударым депозиттері тар ақша базасының бір бөлігі болып табылады. Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі аяқталғаннан кейін ғана алынуы немесе көбіне жинақтау тетігіне қойылатын талаптарға жауап беретін қарапайым коммерциялық операцияларда пайдалану үшін оларды қолайсыздық ететін түрлі шектеулері болуы мүмкін жинақтау және мерзімді депозиттер жатады. Сонымен қатар, басқа депозиттер аударылмайтын салымдар мен шетел валютасында көрсетілген депозиттерден де тұрады.

Әлеуетті шығарылым. Экономикадағы өндіріс факторларын толық іске қосу және толық жұмыспен қамту кезінде қол жеткізуге болатын шығарылым деңгейін көрсетеді. Өндірілуі мүмкін және бағалардың өсу қарқынының өзгеруіне алғышарттар құрмастан іске асырылуы мүмкін өнім көлемін көрсетеді.

Тұтыну себеті – бұл адамның немесе отбасының айлық (жылдық) тұтынуының

типті деңгейі мен құрылымын сипаттайтын тауарлар мен көрсетілетін қызметтер жиынтығы. Мұндай жиынтық тұтыну себетінің қолданыстағы бағамен құнына қарай ең төменгі күнкөрісті есептеу үшін пайдаланылады. Тұтыну себеті тұтынудың есептік және нақты деңгейлерін салыстырудың, сондай-ақ валюталардың сатып алыну деңгейін айқындау үшін негіз болады.

Ақша-кредит саясатының трансмиссиялық тетігінің пайыздық арнасы – орталық банктің экономикаға пайыздық мөлшерлемелерді реттеу арқылы әсерін сипаттайтын трансмиссиялық тетік арнасы.

Тікелей РЕПО – белгілі бір мерзім өткеннен кейін алдын ала белгілі бір бағамен кері сатып алу міндеттемесімен бағалы қағазды сату мәмілесі. Ұлттық Банк шектен тыс теңге өтімділігін алу мақсатында тікелей РЕПО операцияларын жүргізеді.

Еркін өзгермелі айырбастау бағамы. Халықаралық валюта қорының қолданыстағы жіктеуіші бойынша өзгермелі валюта бағамының режимі шеңберінде орталық банк бағамның нарықтық факторлардың әсерімен белгіленуіне мүмкіндік бере отырып, бағамның деңгейі немесе өзгеруі үшін бағдарлар, оның ішінде операциялық бағдарлар белгілемейді. Бұл ретте орталық банк ұлттық валюта бағамының құбылмалылығын реттеу немесе оның шамадан тыс өзгеруінің алдын алу үшін, сондай-ақ қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін ішкі валюта нарығына тұрақсыз ықпал етуді жүзеге асыру мүмкіндігін өзінде қалдырады.

Шығарылым айырмасы. Пайызбен берілген ІЖӨ-нің әлеуетті шығарылымнан ауытқуы. Нақты ІЖӨ мен әлеуетті ІЖӨ-нің арасындағы белгілі бір уақыт аралығындағы айырманы білдіреді. Елде

пайдаланылатын ресурстардың тиімділігін көрсететін индикатор болады. Нақты шығарылым әлеуетті шығарылымнан асып кеткен жағдайда (шығарылымның оң айырмасы), басқа да тең жағдайларда, экономиканың қызып кетуіне байланысты бағаның өсу қарқынының жылдамдау үрдісінің қалыптасуы күтіледі.

Нақты айырбастау бағамы – екі елде өндірілетін тауардың салыстырмалы түрдегі бағасы, елдер арасындағы тауарлар айырбастау тепе-теңдігі. Нақты бағам номиналды бағамға, валюталар бағамдарының арақатынасына, тауарлардың ұлттық валюталардағы бағаларына байланысты.

TONIA мөлшерлемесі – биржада автоматты РЕПО секторында мемлекеттік бағалы қағаздармен бір жұмыс күні мерзімімен жасалған репоны ашу мәмілелері бойынша орташа алынған пайыздық мөлшерлемені білдіреді.

Ақша-кредит саясатының трансмиссиялық тетігі – ақша-кредит саясаты құралдарының экономиканың өсуі, инфляция сияқты соңғы макроэкономикалық көрсеткіштерге ықпал ету процесі. Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есептемегендегі ақша базасын білдіреді.

Фискалдық импульс – t және $(t-1)$ кезеңдеріндегі операциялық сальдо айырмасы. Егер t уақытындағы операциялық сальдо $(t-1)$ уақытындағы сальдодан көбірек болса, экономикалық белсенділікке қатысты фискалдық импульс теріс (тежеушілік фискалдық саясат), егер t уақытындағы операциялық сальдо оның бұрынғы мәнінен аз болса – оң (ынталандыратын фискалдық саясат) болып табылады. Сальдо t және $(t-1)$ кезеңдерінде, олардың нөлдік айырмасын болжайтындай тең болған кезде, фискалдық импульс болмайды.

НЕГІЗГІ ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ

б.т. – базистік тармақ
ІЖӨ – Ішкі жалпы өнім
ИИДМБ – Индустриялық-инновациялық дамытудың мемлекеттік бағдарламасы
ЖЖМ – жанар-жағармай материалдары
МБҚ – мемлекеттік бағалы қағаздар
ЕО – Еуропалық Одақ
ЕОБ – Еуропа орталық банкі
ТБИ – тұтыну бағаларының индексі
ҰЭМ СК – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті
ҚҚБ – Қазақстан қор биржасы
ҚОҚ – «Қазақстан орнықтылық қоры» АҚ
ҚРҰБ – Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
ҚҚС – қосылған құн салығы
МӨЗ – мұнай өңдеу зауыты
МЭЕҰ – мұнай экспорттаушы елдер ұйымы
Ресстат – Ресей Федерациясының Федералдық мемлекеттік статистика қызметі
НТАБ – нақты тиімді айырбас бағамы
ХВҚ – Халықаралық валюта қоры
ЕТЖ – ең төмен жалақы
Млрд. – миллиард
Млн. – миллион
ҰЭМ – Ұлттық экономика министрлігі
ҚР АШМ – Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі
ЭДМ – Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі
А.ж. – ағымдағы жыл
ТШО – Теңізшевройл
РФ ОБ – Ресей Федерациясының Орталық банкі
ФАО – Біріккен Ұлттар Ұйымының Азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымы
ФРЖ – Федералдық резервтік жүйе